Αριθ. αυ. 132902

ΝΕΟΛΟΓΟΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
Π. Α. Ζ.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Διευθυντής Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΤΟΜΟΣ Α'. — ΤΕΥΧΗ 1 — 52

1891—1892.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπόλιτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1892.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΕΟΛΟΓΟΥ.

ΕΤΟΣ Α'. ΚΥΡΙΑΚΗ, 26 Ἀπριλίου 1892. ΑΡΙΘ. 26.

ΝΕΟΛΟΓΟΥ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ.

Τιμᾶται γρ. ἀργ. 2. ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ. Τιμᾶται γρ. ἀργ. 2.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Δ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, 26 Ἀπριλίου 1892.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις. — **Ὠδὴ εὐχαριστήριος πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν Σουλτάνον.—Εὔδοξος ὁ θαλασσοπόρος.—Τὰ Κελλίβαρα** (Κέλβερι).—**Ἡρόδοτος ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας.—Ποικίλα.—Παγκόσμιος Κολομβιανὴ Ἔκθεσις τοῦ 1893** (Τὸ ἠθικὸν ἔργον αὐτῆς). — **Εἰς τί χρησιμεύει τὸ Σικάγον** — **Ἡ Ἠρόκρις** (Διήγημα πρωτότυπον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας). — **Ἡ Δευτέρα Μήτηρ** (διήγημα).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Τὸ σπουδαιότερον τῶν κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην γεγονότων εἶναι ἀναμφηρίστως ἡ ἐπὶ τῇ 1 μαΐου ἐκδήλωσις τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς μορφαῖς, ὅπερ ὄντως σοβαρὸν τυγχάνει καὶ δικαίως εἰς ὑπονοίας ἐμβάλλει λαούς τε καὶ κυβερνήσεις, ταύτας μὲν ἀγνοούσας ὁποῖα τὰ ληπτέα μέτρα πρὸς καρακώλυσιν τῆς ἐπισκήψεως τοῦ κοινωνικοῦ κινδύνου, ἐκείνους δὲ φοβουμένους μὴ ἡ κατὰ τοῦ κεφαλαίου πάλη τῆς ἐργασίας γενικώτερον προσλάβῃ χαρακτῆρα καὶ διαταραχθῇ οὕτως ἡ ἐπικρατοῦσα νῦν ἡσυχία οὐχὶ ἐκ συγκρούσεως τῶν συμφερόντων ταύτης τῆς δυνάμεως πρὸς ἐκείνην, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐκκεντρικῶν ἰδεῶν πολλῶν πολεμίων τῆς ὑφισταμένης ἐσωτερικῆς νῦν καταστάσεως, πειρωμένων ὅπως ἐπωφελιθῶσι τὰς περιστάσεις καὶ ὅπως τὸν ἀγῶνα αὐτῶν συνταυτίζωσι πρὸς τὰς δικαίας ἀξιώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας, εἰς οὐδένα δὲ χαλινὸν ὑποκυπτόντων οὐδ' ἀποδυσπετούντων πρὸ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ καρποῦσθαι τὸν ἱδρῶτα τοῦ ἄλλου. Ἡ ἡμέρα τῆς 1 μαΐου ἐχαρακτηρίσθη τούτου ἕνεκεν ὡς ἀποφράς, ὡς στιγμὴ ἐκρήξεως τοῦ μέχρι τοῦδε νεκροῦ ἠφαιστείου τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ὡς ἐποχὴ συγκρούσεως κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων, αἱ δὲ κατὰ τόπους ἀρχαί, πτοηθεῖσαι τὰ διὰ τοῦ τύπου προρρηθέντα, ἔγνωσαν σπουδαίας καὶ αὐστηρὰς νὰ λάβωσιν ἀποφάσεις καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἀρωγὴν καὶ αὐτῶν τῶν ὀργάνων, ὧν χρῆσις γίνεται πρὸς ἄμυναν τῶν χωρῶν κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ πολεμίου. Εὐτυχῶς αἱ προρρήσεις τοῦ τύπου ἀπεδείχθησαν ὅλως ἐσφαλμέναι καὶ δικαίως ἐλέχθη ἐν καιρῷ ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ 1 μαΐου θὰ παρέλθῃ ὡς παρῆλθεν ἡ τοῦ 1891, ἡ προαγγελθεῖσα μὲν ὡς ἀφετηρία δεινῶν σπαραγμῶν, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν ἐπικυρώσασα τὰς περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς ἀπαισίας προφητείας. Οὐδαμοῦ σχεδόν, ἐκτὸς σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, ἐπῆλθε τὸ δικαιολογοῦν τὰ σύντονα μέτρα τῶν ἐπιτεταγμένων τὰ *τῆς δημοσίας τάξεως, ἰδίᾳ δ' ἐν Γαλλίᾳ πλήρης ἐπεκράτησεν ἡσυχία* καὶ τάξις παρὰ τοὺς διϊσχυρισμοὺς τῶν πολεμίων αὐτῆς, τῶν ἀποπειραθέντων νὰ παραστήσωσι τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐν Εὐρώπῃ δημοκρατίᾳ ὡς λίαν δεινά, ὡς ἀνασυχοῦντα οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἡγέτας ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις ἰθύντορας, ἅτε φοβουμένους μὴ οἱ Ραβασδὰ καὶ λοιποὶ ἄξιοι αὐτῶν εὕρωσι μιμητὰς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Καὶ αὐτὰ τὰ ἀνώδυνα τῶν ἐργατῶν συλλαλητήρια, ἐν οἷς παρῆσαν μόλις ἢ τρεῖς χιλιάδες ἀτόμων, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ ἐν ταῖς κυριωτέραις τοῦ Λονδίνου συνελθόντα καὶ ἀποτελούμενα ἐκ τριακοσίων χιλιάδων, τεκμηριοῦσι πληρέστατα ὅτι ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἐργατικὸν κίνημα στερεῖται τῆς σοβαρότητος τοῦ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις καὶ ὅτι οἱ τῆς ἐργασίας ἀντιπρόσωποι οὐδέποτε συναγωνῶσιν εἰς τὸ συνταυτίσαι τὸν δίκαιον αὐτῶν ἀγῶνα μετὰ τοῦ τῶν κυρίως πολεμίων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως, οἵτινες ὑπὸ διάφορα ὀνόματα σοσιαλιστῶν, ὀπαδῶν τῶν βιαίων μέτρων κτλ. ἀπειλοῦσιν ἐκ βάθρων τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα καὶ συνταράττουσι τὸν κύκλον πάσης τάξεως τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων ἔκβασις ἥκιστα ἀφοπλίσασα τοὺς περὶ τὸν κ. Καρνώ, ὑπεκκαίει τὸν φιλόπατριν αὐτῶν ζῆλον καὶ ἐνθαρρύνει ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τῆς τέως πολιτείας αὐτῶν, λαβόντων μάλιστα καὶ μεγάλην πλειονοψηφίαν ἐν ταῖς δημοτικαῖς ἐκλογαῖς, αἵτινες, ὡς κριτήριον τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐκλογῶν θεωρούμεναι, καταδεικνύουσιν ὅτι στερρῶς ἐπαγιώθη τὸ τῆς δημοκρατίας σύστημα ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὅτι δυσπραγματοποίητοι ὅλως τυγχάνουσιν αἱ ἀπαίσιοι κρίσεις καὶ ἰδέαι τῶν δεινῶν τῆς χώρας ταύτης πολεμίων, τῶν ἀποφηναμένων ὅτι καὶ ἡ τρίτη δημοκρατία, εὕρηται παρὰ τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, ἅτε τῶν ἐν Γαλλίᾳ κυβερνητικῶν συστημάτων βραχυβίων ὄντων. Ἐὰν μάλιστα πραγματωθῇ καὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἐξομαλίσαι τὸ ἐργατικὸν ζήτημα διὰ ἱκανοποιήσεως τῶν δικαίων πόθων τοῦ ἐργάτου, πρόδηλον ὅτι ἡ χώρα αὕτη, ἀπαλλασσομένη τοῦ δεινοῦ τούτου ἐφιάλτου, ἀνετώτερον ἀποδυθήσεται εἰς τὸ στάδιον τοῦ ματαιῶσαι τὰ ὀλέθρια σχέδια τῶν πολεμίων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως. Οὕτως ἐνεργοῦσα ἡ κυβέρνησις τοῦ ἐγγόνου τοῦ ὀργανωτοῦ τῆς νίκης τὴν

χθονίων σχεδίων, ὧν τὴν σοβαρότητα, κάλλιστα καθορῶντες οἱ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ, οὐ μόνον μιμοῦνται τοὺς ἐν Παρισίοις, αὐξήσαντας τὸ ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῆς δημοσίας τάξεως σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἕτερα λαμβάνουσι μέτρα ἐν τοῖς κυριωτέροις στρατιωτικοῖς κέντροις, ὅπου παρατηροῦνται συμφωνίαι τῶν κυριωτέρων ἐν αὐτοῖς παραγόντων μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ κινήματος.

Καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ὅμως δυνάμεσιν ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις δὲν διατελεῖ εὐάρεστος ὑπὸ ἔποψιν ἐσωτερικήν, ὡς τοῦτο τεκμηριοῦται ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ κυβερνητικῶν ἐνεργειῶν, ἐκ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ λαμβανομένων μέτρων ὑπὸ τῆς δημαρχίας, ἐκ τῶν ἐν τῷ ἰταλικῷ βασιλείῳ θεσπιζομένων περιορισμῶν τῶν ἐργατικῶν διαδηλώσεων, ἐκ τῶν ἐν Λύστροουγγαρίᾳ τέλος δοθεισῶν ταῖς ἐνιαχοῦ ἀρχαῖς διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν. Ἰδίᾳ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν εἰρημένων χωρῶν τὰ πράγματα προσλαμβάνουσι σοβαρότερον ὄψιν συνεπείᾳ τοῦ φόβου τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων ἐπὶ ταῖς ἐπελθούσαις ἐσχάτως διαδηλώσεσι τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας, ὁ δ' αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ὁ πρό τινος ἐκφοβίζων τοὺς πολεμίους τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως διὰ τῆς πρὸς τοὺς νεοσυλλέκτους ἐν Πότσδαμ ἐπιταγῆς ἵνα μηδὲ τῶν ἰδίων συγγενῶν φείδωνται, καλὸν ἡγήσατο νῦν νὰ μετριάσῃ τὴν πρὸς τοὺς πολεμίους τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως αὐστηρὰν πολιτείαν καὶ διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τοῦ μειλιχίου τρόπου νὰ κατορθώσῃ ὅ,τι δύναται ν' ἀπενέγκῃ ἡ βία καὶ ὁ αὐστηρὸς τῆς ἐνεργείας τρόπος. Καὶ ὄντως ὁ ἔγγονος Γουλιέλμου τοῦ Β', παραστὰς εἰς τὴν γενομένην ἐν Νεουμκίρχεν τελετὴν ἐπὶ τῇ διανομῇ τῶν βραβείων εἰς τοὺς ἐργάτας τοῦ ἐκεῖ μεγάλου βιομηχανικοῦ καταστήματος τοῦ κ. Στούμ, μετῆλθε γλῶσσαν κολακευτικωτάτην πρὸς τοὺς ἐργάτας καὶ διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ ἐπικρατῆσαι τὰς αὐτὰς μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοστασιαρχῶν σχέσεις καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν, οἵαι αἱ πρὸς τὸν κ. Στοὺμ σχέσεις τῶν ἐν τοῖς ἱδρύμασιν αὐτοῦ ἐργαζομένων, ὑπέδειξεν ὅτι ἡ πρυτανεύουσα νῦν γνώμη ἐν τοῖς κυριωτέροις κυβερνητικοῖς κύκλοις τοῦ Βερολίνου ἀποκλίνει μᾶλλον ὑπὲρ τῆς θεσπίσεως μειλιχίων μέτρων ἢ ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς δρακοντείων νόμων, συνεπαγομένων τὴν δείνωσιν τῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως ἀντὶ τῆς διὰ τοσούτων μόχθων ἐπιδιωκομένης βελτιώσεως.

Σὺν τῷ ζητήματι τούτῳ τῆς 1 μαΐου, ὅπερ κρατεῖ ἐν μεγάλῃ ἀνησυχίᾳ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἀνωτέρους κύκλους, καίτοι δὲν φαίνεται ἀπίθανος ὅλως καὶ ἡ ἰδέα ὅτι καὶ σήμερον θὰ παρέλθῃ ὡς παρῆλθεν ἡ περυσινὴ 1 μαΐου, μεγάλως τὴν προσοχὴν ἐπισπᾶται καὶ τὸ τῶν συμφωνιῶν τῶν ἐκτὸς τοῦ τριπλοῦ συνδέσμου διατελουσῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἡ ἄνασσα Βικτορία, εἰς Δαρμστάτην μεταβᾶσα ἐκ τῶν γαλλικῶν νήσων Ἱερῶν, ὅπου ἀπῆλθεν ἐκ Λονδίνου πρὸ μηνὸς πρὸς περίβαλψιν τῆς ὑγείας αὐτῆς, καὶ συνδιαλεξαμένη μετὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς διαφόρους εἰκασίας περὶ συνεχίσεως τῶν θρυληθεισῶν διαπραγματεύσεων κατὰ τὴν ἐν Ὀσβόρνῃ πρὸ ἔτους σχεδὸν παρουσίαν τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς Γουλιέλμου τοῦ Β' περὶ προσχωρήσεως τῆς μεγάλης Βρετανίας εἰς τὴν τριπλῆν συμμαχίαν, καίτοι ἡ ἐν τῇ γερμανικῇ πόλει παρουσία τῆς Α. Μ. σχετίζεται μᾶλλον πρὸς ζητήματα ἐθιμοτυπίας ἢ καὶ πρὸς τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν τῇ βερολινείῳ αὐλῇ σχέδια συνοικεσίου συγγενῶν αὐτῆς μετὰ ξένων ἡγεμόνων. Ταὐτοχρόνως διάφοροι θρυλοῦνται φῆμαι περὶ γαλλοαγγλικῆς προσεγγίσεως, ἐμβάλλουσαι, κατὰ τοὺς ἐν Βιέννῃ καὶ Πέστῃ τοὐλάχιστον, εἰς μέγαν φόβον τοὺς ἐν Πετρουπόλει. Τὸ προκαλέσαν ταύτας αἴτιον εἶναι ἡ πιθανότης νίκης τοῦ κ. Γλάδστωνος ἐν ταῖς γενικαῖς ἐκλογαῖς καὶ ἡ πρὸς τὴν Γαλλίαν συμπάθεια τοῦ προκατόχου τοῦ μαρκησίου Σαλισβουρῆ, ἡ συνεπαγομένη τὴν μετὰ τῆς μεγάλης ἐν Εὐρώπῃ Δημοκρατίας συνεννόησιν ἐν πᾶσι τοῖς ἐκκρεμέσι νῦν ζητήμασι καὶ τὴν ἀπομόνωσιν ἑπομένως τῆς μεγάλης τοῦ Βορρᾶ δυνάμεως, καίτοι ὁ γηραιὸς Γλάδστων ἀλλοίων ὅλως ἐμφορεῖται προθέσεων καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ὕπαιψιν ἐπεζήτησε μᾶλλον τὴν οὐδετερότητα ἐν τῇ διεθνεῖ πολιτικῇ ἢ τὴν συνομολογίαν συνδυασμῶν καὶ συμμαχιῶν μετὰ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς δυνάμεως. Πάντα ταῦτα οὐχ ἧττον, παραβαλλόμενα πρὸς τὴν κρατοῦσαν τάξιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ Δύσει, ἀποδείκνυνται ἀδύνατα πλὴν τοῦ δυνατοῦ τῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνόδου τοῦ κ. Γλάδστωνος συνεπείᾳ τῆς ἐλαττωματικῆς πολιτείας τοῦ μαρκησίου Σαλισβουρῆ ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ· ἡ περὶ ἀπομονώσεως μάλιστα τῆς Ρωσίας ἰδέα εἶναι ὅλως ἀπίθανος, ἅτε τῆς Γαλλίας μέγα κεκτημένης συμφέρον ἐν τῇ διατηρήσει τῶν στενῶν καὶ φιλικῶν πρὸς τὴν εἰρημένην δύναμιν σχέσεων καὶ οὐδέποτε συναινούσης ν' ἀποστῇ τῆς μετὰ τοῦ ἀνακτοβουλίου Πετρουπόλεως συμπνοίας, ἣν ἐπαγίωσαν αἱ ἐν Κρονστάνδῃ καὶ Μόσχᾳ καὶ Χερβούργῳ γαλλορρωσικαὶ διαδηλώσεις· ἄλλως δὲ τὸ ἀδύνατον τῆς διασπάσεως τοῦ ὑφισταμένου νῦν γαλλορρωσικοῦ συνδέσμου τεκμηριοῦται καὶ ἐκ τῶν διεξαγομένων ἐν ἑκατέρᾳ τῶν ἀποτελουσῶν τὴν γαλλορρωσικὴν συμφωνίαν τῶν δυνάμεων στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν καὶ τῶν παρασκευῶν, αἵτινες ἐν μὲν τῇ Ρωσίᾳ συνίστανται εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τοῖς παραμεθορίοις φρουρίοις καὶ λοιποῖς ὀχυρωματικοῖς ἔργοις τεταγμένων φρουρῶν, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐν τῷ καταρτισμῷ ἰδιαιτέρου σώματος πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας διὰ ποδηλάτων. Τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν διεξάγει ὁ ἀκάματος ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς κ. Φρεσινέ, ὅστις, περιοριζόμενος νῦν εἰς μόνα τὰ καθήκοντα ταῦτα καὶ ἀπηλλαγμένος τῶν φροντίδων τοῦ προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, σύντονον καταβάλλει μέριμναν ὅπως ἀναπληρώσῃ πᾶσαν ἐν τῷ στρατῷ ἔλλειψιν καὶ εἰσαγάγῃ τὰς ἀπαιτουμένας μεταρρυθμίσεις ἵνα καταστῇ ὁ στρατὸς τῆς Δημοκρατίας ἀντάξιος τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Ἰδίᾳ ὁ κ. Φρεσινὲ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ συγκεντροῖ περὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τοῖς βορειοανατολικοῖς μεθορίοις ὀχυρωματικῶν ἔργων, ὃν τρόπον καὶ οἱ ἐν Βερολίνῳ ἀγωνίζονται νὰ συμπληρώσωσι τὰ ἐν τῇ Ἀλσατίᾳ καὶ τῇ Λοθαρηγίᾳ στρατιωτικὰ μέτρα, ὡσεὶ ἐπέκειτο ὁ ἐκ Βοσγίων κίνδυνος καὶ τὰ στρατεύματα τῆς Γαλλίας προήλαυνον εἰς τὴν γερμανικὴν χώραν. Τῆς μερίμνης τῶν μεγάλων δυνάμεων περὶ τὴν ἀναπλήρωσιν πάσης στρατιωτικῆς ἐλλείψεως δὲν ὑπολείπονται καὶ τὰ αὐτὰ κρατίδια, οἷα τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ρουμανία. Ἐν ἀμφοτέροις τούτοις αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἐζήτησαν ἐκτάκτους πιστώσεις ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἡ προσοχὴ τῆς Εὐρώπης συγκεντροῦται πως περὶ τὰς μικρὰς ταύτας δυνάμεις, ἀναγκαζομένας νὰ λαμβάνωσι σύντονα στρατιωτικὰ μέτρα καὶ νὰ ἐξασφαλίζωσι βαθμηδὸν τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν, ἐάν ποτε ἐπέλθῃ σύγκρουσις τῶν περὶ αὐτὰς μεγάλων δυνάμεων. Οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Πέστῃ οὐχ' ἧττον καὶ πάντες ἐν γένει οἱ περὶ τὴν τριπλῆν συμμαχίαν εἰς τοὺς ἐξοπλισμοὺς τῆς Ρουμανίας καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν αἰτηθεῖσαν ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν βουλευτικῶν ἐργασιῶν ἔκτακτον πίστωσιν 25,000,000 ἀπονέμουσι σπουδαιότερον χαρακτῆρα, ἅτε θεωροῦντες τοὺς ἐξοπλισμοὺς τοῦ ρουμανικοῦ βασιλείου ὡς τάσιν τοῦ ἀποκρούσαι τὴν ρωσικὴν συμμαχίαν καὶ προσελθεῖν τῇ τῶν τριῶν δυνάμεων, αἵτινες οὐδέποτε ἐπαύσαντο προσβλέπουσαι εἰς Ρουμανίαν ὡς πρὸς σύμμαχον καὶ μάλιστα μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας τοῦ βασιλέως Καρόλου συνεντεύξεις μετά τε τοῦ γερμανικοῦ μονάρχου καὶ μετὰ τοῦ καισαροβασιλέως.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τῶν κυρίως ἐσωτερικῶν ζητημάτων τὴν σπουδαιοτέραν ἐπισπᾶται προσοχὴν ἐν σχέσει πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα ἡ ἐν Ἑλλάδι διεξαγομένη προκαταρκτικὴ πάλη ἐπὶ ταῖς κοινοβουλευτικαῖς ἐκλογαῖς, ὧν ἀποτέλεσμα ἔσται ἡ ἀντικατάστασις τῆς διαλυθείσης ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Σύμπας ὁ ἑλληνικὸς κόσμος προσβλέπει εἰς τὴν 3 μαΐου μετ' ἀγωνίας συνεπείᾳ τῆς μετὰ καρτερίας καὶ ἐπιμονῆς ἐξακολουθούσης πάλης τῶν ὑποψηφίων καὶ εὐχεται ὅπως τὸ ἀποτέλεσμα ἱκανοποιήσῃ ἐν πᾶσι τὰς προσδοκίας τοῦ ὄντως φιλολάου βασιλέως, τοῦ χάριν τῶν συμφερόντων τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ κινδύνῳ ἔτι τῶν ἰδίων συμφερόντων ἀποφασίσαντος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ δεύτερον μόλις τὰ ὑπὸ τοῦ συνταίγματος παρεχόμενα αὐτῷ δίκαια. Ὁ Ἕλλην ἐκλογεύς, ὁ προσερχόμενος τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὴν κάλπιν, ὀφείλει νὰ προσέλθῃ ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ νὰ δώσῃ τὴν ψῆφον αὐτοῦ ἀναλόγως τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς συνειδήσεως ἅπως τεκμηριώσῃ ἅπαξ ἔτι ὁποίαν αἰσθάνεται πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς βασιλέα, οἷος ὁ Γεώργιος, καὶ διαψεύσῃ οὕτω περιτράνως τὰ φληναφήματα τῶν ἐν Βιέννῃ δημοσιογράφων, τῶν ἀποτολμησάντων νὰ διακηρύξωσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀναβάλλει τὴν εἰς Κοπεγχάγην μετάβασιν ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῶν γάμων τοῦ πατρός, καί, ἀποφεύγων τὴν ἀπὸ τῆς χώρας ἀπουσίαν, ἄγεται ἐκ λόγων ὑψίστου συμφέροντος, καὶ νὰ ψελλίσωσιν ἄρρητ' ἀθέμιτα περὶ τῆς τοῦ προκατόχου βασιλέως τύχης ἐκ κακοβουλίας μᾶλλον ἢ ἐκ πραγματικῆς ἀγνοίας τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Σπανίως ὁ Ἕλλην εἰς τοιαύτην περιέστη θέσιν καὶ σπανίως ὁ ἐν Εὐρώπῃ πεπολιτισμένος κόσμος ὡς καὶ ὁ μέγα σεβόμενος τὰς καθεστηκυίας δυναστείας τοσοῦτον ἐταστικὸν ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρός τε τὰς ἰοστεφάνους Ἀθήνας καὶ πρὸς τὴν ὅλην Ἑλλάδα καὶ μετὰ προσοχῆς παρηκολούθησε τὴν ἐξέλιξιν τῶν προκαταρκτικῶν διὰ τὰς ἐπικειμένας ἐκλογὰς παρασκευῶν.

Ἐκ τῶν δυνάμεων δὲ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τὴν κυριωτέραν προσοχὴν ἐπισπᾶται ἡ Γαλλία τὸ μὲν ἕνεκα τῶν πολεμίων τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως, τὸ δ' ἕνεκα τῶν ἀποικιακῶν πραγμάτων, ἅπερ τοσαύτην προσέλαβον σοβαρότητα, ὥστε οὐ μόνον ἐπιτοπίως δραστήρια λαμβάνονται μέτρα πρὸς τήρησιν τοῦ ἐν Δαχομαίῃ καθεστῶτος, ἀλλὰ καὶ ἐπικουρίαι ἐκ Γαλλίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐν Ἀφρικῇ γαλλικῶν κτήσεων ἀποστέλλονται πρὸς πρόληψιν σοβαρωτέρων πραγμάτων. Συνάμα τοὺς περὶ τὸν κ. Καρνὼ ταράσσει καὶ τὸ τῶν ἀρχιεπισκόπων ζήτημα ἐπὶ ταῖς ἐκλογικαῖς αὐτῶν κατηχήσεσι διὰ τὰς διεξαγομένας σήμερον δημοτικὰς ἐκλογάς, τὸ ὄντως προσλαβὸν οὐχὶ ὀλίγην σοβαρότητα καὶ τὸ ἐξαναγκάσαν τὴν κυβέρνησιν αὐστηρὰ νὰ θεσπίσῃ μέτρα κατὰ τῶν ὑπερβαινόντων τὰ ὅρια τῆς ἑαυτῶν δικαιοδοσίας.

Καὶ ἡ Ἀγγλία δὲ μικρὸν ὑπολείπεται τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἀποικιακῶν καὶ ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν. Αἱ πρῶται αὐτῶν προκύπτουσιν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν Νυασαλάνδῃ ψυλάρχων, τῶν ἀπειλούντων τὸ ἐκεῖ ἀποικιακὸν κράτος τῶν Ἄγγλων, καὶ ἐκ τῆς ἐν Λάγος, παρὰ τὸ Πόρτο-Νόβο, καταστάσεως, ἅτε τῶν ἐκεῖ ἄγγλων ἀποίκων σοβαρὰν διατρεχόντων κίνδυνον παρὰ τῶν πέριξ ἰθαγενῶν· αἱ δεύτεραι ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐργατῶν, τῶν μὴ φερουσῶν μὲν τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Δύσεως, ἀλλὰ καὶ μὴ στερουμένων σοβαρότητος, ἀνησυχούσης τὸν μαρκήσιον Σαλισβουρῆν. Ἀμφότερα κρατοῦσι τοῦτον ἐν ἀγωνίᾳ ἐπὶ ταῖς ἐπικειμέναις γενικαῖς ἐκλογαῖς, περὶ ὧν ἀπαισιόδοξοι φαίνονται καὶ ἔνιοι τῶν κυριωτέρων συντηρητικῶν κύκλων, τέως διατυμπανιζόντων ὅτι ἡ νίκη θ' ἀποκλίνῃ κατὰ τὴν ἐκλογικὴν πάλην ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κόμματος· εἰς τὴν ἀπαισιοδοξίαν τῶν εἰρημένων συντηρητικῶν συντελεῖ καὶ τὸ ἐν Τεχεράνῃ πάθημα τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρίας τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν, τῆς ἀναλαβούσης τὸ προνόμιον κατὰ τὴν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ παρουσίαν τοῦ νῦν ἐν Μαδρίτῃ πρεσβευτοῦ σὶρ Ἑρρίκου Δρύμονδ Οὐόλφ, ἀλλὰ μὴ δυνηθείσης νὰ καρποῦσθῇ τὸ χορηγηθὲν αὐτῇ δικαίωμα συνεπείᾳ ἀντιστάσεως ἰσχυρῶν προσώπων, ὑποκινηθέντων δηθεν ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν ὑπὸ ρώσων πρακτόρων· ἡ ἀποτυχία τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρίας θεωρεῖται ὡς δεινὸν κατὰ τῆς ἐν Περσίᾳ ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς τραῦμα καὶ ἑπομένως παρέχει νέαν ἀφορμὴν ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς ἐν Ἀσίᾳ πολιτικῆς τῆς μεγάλης Βρετανίας.

Τοὺς ἐν Αὐστρουγγαρίᾳ ἀνησυχεῖ πρὸς τῷ ἐργατικῷ ζητήματι, καίπερ οὐχὶ τοσοῦτον σοβαρῷ ὅσον ἐν ταῖς λοιπαῖς εὐρωπαϊκαῖς χώραις, καὶ τὸ φυλετικόν, ὅπερ προσλαμβάνει βαθμηδὸν σοβαρότητα καὶ ἀνησυχεῖ τοὺς πρωθυπουργοὺς ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς μοναρχίας. Καὶ ἐν μὲν τῇ Αὐστρίᾳ οἱ μέχρι πρό τινος συνήγοροι καὶ ἐπίκουροι τῆς κυβερνήσεως Νεοτσέχοι τὰ μένεα πνέουσιν κατ' αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ κ. Σόμβορν, ἅτε διατάξαντος τὴν ἕδρυσιν πρωτοδικείου ἐν τσεχικῇ πόλει, ἐν δὲ τῇ Οὐγγαρίᾳ κατὰ τοῦ γερμανικοῦ στοιχείου ἠδγανάκτησις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς σφοδρᾶς ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως μομφῆς ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ αὐτῆς εἰς τὴν τελετὴν, τὴν γενομένην κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ μνημείου τοῦ περιωνύμου αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Ραδέτσκη.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ λύσις τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως οὐδενὶ τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως Ὀθμβέρτου ἐυηρέστησεν, ἅτε μείναντος τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ἑπομένως ματαιωθείσης πάσης ἐλπίδος περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ τῶν οἰκονομιῶν προγράμματος, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ μαρκήσιος Ρουδίνης ἠδυνήθη νὰ προσκτήσηται τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἔλευσιν καὶ νὰ βαυκαλίσῃ πολλοὺς τῶν ἀντιπολιτευομένων διὰ τῆς ἰδέας ὅτι ἀναλαμβάνων τὴν ἐξουσίαν προτίθεται νὰ ἐγκαινίσῃ νέαν οἰκονομικὴν πολιτικήν, ἐπουλοῦσαν τὰς ἀνοιχθείσας ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐκ Σικελίας πολιτευτοῦ πληγὰς εἰς τὸ Ἰταλικὸν βασίλειον. Ταὐτοχρόνως τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ βασιλέως Ὀθμβέρτου ἀνησυχεῖ ἀρκούντως καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀφρικανικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῖς τελευταίοις ἐν Μασσάουα γεγονόσιν, ἅπερ προύκάλεσαν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν σκέψεων καὶ ἐγγράφων πρὸς ἄλλας ἐνδιαφερομένας δυνάμεις ἐν σχέσει πρὸς τὰ κυριαρχικὰ ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς ταύτης ἀκτῆς δικαιώματα.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ
Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ἐπειδὴ δὲ τῶν συγγραμμάτων τῶν λογοποιῶν τούτων ἐλάχιστα διεσώθησαν ἀποσπάσματα καὶ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στερούμενα τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν μορφῆς, ὅπον νὰ παρατεθῇ ἐνταῦθα ἡ περὶ τῶν συγγραφέων τούτων κρίσις Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, ἔχουσα ὡς ἑξῆς: «Οὗτοι (οἱ πρὸ τοῦ Ἡροδότου λογογράφοι) προαιρέσει τε ὁμοίᾳ ἐχρήσαντο περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑποθέσεων καὶ δυνάμεις οὐ πολὺ διαφερούσας ἔσχον ἀλλήλων, οἱ μὲν τὰς ἑλληνικὰς ἀναγράφοντες ἱστορίας, οἱ δὲ τὰς βαρβαρικάς· καὶ αὐτὰς δὲ ταύτας οὐ συνάπτοντες ἀλλήλαις, ἀλλὰ κατ' ἔθνη καὶ κατὰ πόλεις διαιροῦντες καὶ χωρὶς ἀλλήλων ἐκφέροντες, ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν φυλάσσοντες σκοπόν, ὅσαι διεσώζοντο παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις μνῆμαι κατὰ ἔθνη τε καὶ κατὰ πόλεις, εἴτ' ἐν ἱεροῖς, εἴτ' ἐν βεβήλοις ἀποκείμεναι γραφαί, ταύτας εἰς τὴν κοινὴν ἁπάντων γνῶσιν ἐξενεγκεῖν, οἷας παρέλαβον· μήτε προστιθέντες αὐταῖς τι, μήτ' ἀφαιροῦντες· ἐν αἷς καὶ μυθοί τινες ἐνῆσαν ὑπὸ τοῦ πολλοῦ πεπιστευμένοι χρόνου καὶ θεατρικαί τινες περιπέτειαι, πολὺ τὸ ἀλίθιον ἔχειν τοῖς νῦν δοκοῦσαι. Λέξιν τε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν αὐτὴν ἁπαντες ἐπετήδευσαν, ὅσοι τοὺς αὐτοὺς προείλοντο τῶν διαλέκτων χαρακτῆρας, τὴν σαφῆ, καὶ κοινήν, καὶ καθαρὰν, καὶ σύντομον, καὶ τοῖς πράγμασι προσφυῆ, καὶ μηδεμίαν σκευωρίαν ἐπιφαίνουσαν τεχνικὴν· ἐπιτρέχει μέντοι τις ὥρα τοῖς ἔργοις αὐτῶν καὶ χάρις, τοῖς μὲν πλείων, τοῖς δ' ἐλάττων, δι' ἣν ἔτι μένουσιν αὐτῶν αἱ γραφαί.» Ἡ δὲ κρίσις αὕτη Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως κατὰ τοσοῦτον μόνον διαφέρει τῆς ἐν τῇ ψυχῇ ἑκάστου ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἡροδοτείου πραγματείας προσγινομένης εἰκόνος, καθ' ὅσον ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἡροδότου, ὡς ἐν εὐρυτάτῳ ἄλῳ, περιλαμβάνονται συλλιθδὸν ὅσα ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ τοῦ εἰρημένου κριτικοῦ λέγονται περὶ ἰδιαζουσῶν ἀρετῶν, προτιμήσεων καὶ ἐλλείψεων, ἀναφερομένων εἰς ὁλόκληρον ὁμάδα συγγραφέων. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μετὰ συνέσεως καὶ εὐλυθείας γινομένην ἔρευναν τῆς προϋπαρχούσης ἱστορικῆς ὕλης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συμμετρικὴν καὶ ἀναλογον πρὸς τὰ πράγματα θεμελιώδη ἀρχὴν, τὴν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν παραδιδομένων καὶ γεγονότων κρατοῦσαν, πρὸς δὲ καὶ ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου, ἢ τὴν βαθεῖαν προσώπων καὶ πραγμάτων ἐκτίμησιν, — ἀρετὰς ζωηρότατα παρὰ Θουκυδίδῃ ἀναφαινόμενας —, ὡς πρὸς τὰ σημεῖα ταῦτα, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ Ἡρόδοτος οὕτως ἀνεπαρκῶς ἱκανοποιεῖ τὰς ἀπαιτήσεις σπουδαίας καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀκατασχέτου ἱστοριογραφίας, ὅσον καὶ πᾶς πρὸ αὐτοῦ ἄλλος λογογράφος. Ὥστε ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἀνίκει εἰδέτι μεταξὺ τῶν λογογράφων τούτων. Τότε ὅμως πῶς ἠδυνήθη νὰ διακριθῇ ὑπὲρ πάντας τοὺς λοιποὺς λογογράφους καὶ πόθεν ὠνομάσθη ἰδιαζόντως «Πατὴρ τῆς ἱστορίας;» Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ὀφείλεται οὐχὶ βεβαίως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ παρεισαχθέντας, ἐν τῇ ἱστορίᾳ νεωτερισμοὺς, οὔτε εἰς τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν, μεθ' ἧς ἀφηγεῖται τὰ ἀντικείμενα, οὐδὲ εἰς τὴν ἐνάργειαν τῶν παραστάσεων, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀνθρώτητα τῆς διηγήσεως, ἀλλ' ἐδράζεται μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἁρμονικῆς διατάξεως καὶ τῆς εἰς ἓν εὐπερίγραπτον καὶ εὐδιάκριτον ὅλον συγκροτήσεως πάσης ἐκείνης τῆς πλουσιωτάτης καὶ ἀνομοιοτάτης ὕλης, ἣν συνέχουσι καὶ περιβάλλουσιν οἱ δεσμοὶ μιᾶς ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἔργου διηκούσης ἰδέας. Ἀλλὰ τὸ ὅλον τοῦτο, δυνάμει τῆς ὑπὸ ἔποψιν ἀδιοικοθησευτικῆν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐρεύνης κανονιζούσης τὴν ἐκλογὴν καὶ παράστασιν τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν αὐτοῦ, ἔτι μᾶλλον ἐμψυχοῦται καὶ ἐξαίρεται οὕτως, ὥστε ἀποβαίνει καλλιτεχνικὸν ὄντως δημιούργημα, ὡραιότατα ἐξειργασμένον καὶ ὀργανωμένον. "Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἑνότητα καὶ τὴν εὐρύτητα τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου ὁ ἀνωτέρω διαληφθεὶς κριτικὸς Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς πρωτιμᾷ αὐτὸ οὐ μόνον ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων τῶν πρὸ τοῦ Ἡροδότου λογογράφων, ἀλλὰ πως καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου. Ἐπιφέρει δὲ τάδε αὐτολεξεί: «Ὁ δ' Ἁλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γενόμενος ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν, τὴν τε πραγματικὴν προαίρεσιν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐξήνεγκε καὶ λαμπρότερον, οὔτε πόλεως μιᾶς οὔτε ἔθνους ἑνὸς ἱστορίαν προελόμενος ἀναγράψαι· πολλὰς δὲ καὶ διαφόρους πράξεις ἐκ τε τῆς Εὐρώπης, ἐκ τε τῆς Ἀσίας, εἰς μίαν περιγραφὴν πραγματείας ἀγαγεῖν· ἀρξάμενος οὖν ἀπὸ τῆς τῶν Λυδῶν δυναστείας μέχρι τοῦ Περσικοῦ πολέμου κατεβίβασε τὴν ἱστορίαν, πάσας τὰς ἐν τοῖς τεσσαράκοντα καὶ διακοσίοις ἔτεσι γενομένας πράξεις, ἐπιφανεῖς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων μιᾷ συντάξει περιλαβών· καὶ τῇ λέξει προσεπέδωκε τὰς παραληφθείσας ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτοῦ συγγραφέων ἀρετάς. Τούτοις (Ἡροδότῳ καὶ λογογράφοις) ἐπιγενόμενος Θουκυδίδης, οὔτ' ἀφ' ἑνὸς ἐσκαλιθὼν τόπου καθηδρύσαι τὴν ἱστορίαν, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἑλλάνικον ἐποίησαν, οὔτε τὰς ἐξ ἁπάσης χώρας, Ἕλλησιν ἢ βαρβάροις ἐπιτελεσθείσας πράξεις εἰς μίαν ἱστορίαν συναγαγεῖν, μιμησάμενος Ἡρόδοτον . . . .» Πάντων δὲ τούτων ἕνεκα δικαίως ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖται ὡς πατὴρ τῆς ἱστορίας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι ὁ μεγαλοπρεπέστατος πυλών, ὁ ἄγων εἰς τὴν σεμνοπρεπῆ τῆς ἱστορίας στοάν[1].

ΙΑ'.

Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑνότητος τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου[2].

Ἐνῷ τὸ νῆμα τῆς ἀφηγήσεως παρ' Ἡροδότῳ ἐκτυλίσσεται κατὰ μεγάλας κυμάνσεις, μετὰ σταθερᾶς ὅμως ἀείποτε προόδου τῆς πράξεως, καθ' ἣν ἡ ἱστορία τοῦ Περσικοῦ κράτους ἀποτελεῖ τὸ κυριώτατον σημεῖον, πρὸς ἣ τείνει ὁ ἱστορικὸς μεθ' ἑκάστην παρέκβασιν, ἐγκατασπείρονται ἐξ ἄλλου πλεῖστα ὅσα κατὰ μέρος μικρὰ ἐπεισόδια, πληροῦντα ἰδίως τὰ ἓξ πρῶτα βιβλία, ἔνθα μακρόθεν πᾶλις καὶ ἀορίστως πως διαβλέπει τις τὰς σκιὰς τῶν προσώπων, ἅτινα μέλλουσι νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ τοὺς προσεχεῖς μεταξὺ τῶν δύο κόσμων ἀγῶνας. Τοσαῦτα δὲ περίεργα καὶ ἐπαγωγὰ ἐπεισοδιακὰ ἱστορήματα ἔχει περιειλεῖξει ὁ συγγραφεὺς, ὥστε ἀδυνατεῖ πολλάκις νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν δίψαν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν ῥεῦμα, νάπμακρύνῃ πᾶσαν κοινολογίαν, τὸ κύριον θέμα παρακαλύουσαν, ἢ εἴρῃ τέλος τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ τὸ μέρος, ὅπως ἀδιάστως περιλάβῃ εἰς τὴν διήγησιν τὰ ἐπεισόδια ταῦτα[3]. Ἐνίας ὅμως τοῦ λόγου ἐκβολὰς αὐτὸς οὗτος ὁ ἱστορικὸς ἐπιχειρεῖ νὰ δικαιολογήσῃ, ἐπιλέγων ὅτι ἡ ἀφήγησις ἔχει ἀνάγκην προσθηκῶν, συσχετιζομένων πρὸς ἄλλα χωρία προηγούμενα[4]. Ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς παντοχοῦ ὅπου εὑρίσκει εὐκαιρίαν τινὰ σπεύδει νὰ ἐξάψῃ μᾶλλον τὴν ῥητορικὴν ἀξίαν τῆς συνθέσεως καὶ τοῦ ὕφους, ἢ τὰς ἰδιαζούσας τῇ ἱστοριογραφίᾳ ἀρετὰς καὶ ἐν ἑδραίᾳ πεποιθήσει ὁμολογῶν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος διὰ τῶν ἐπεισοδίων τούτων οὐδεμίαν ἐκνικᾷ δυσκολίαν, ἀλλ' ἐφαρμόζει ὑπὲρ τοῦ ἔργου αὐτοῦ μᾶλλον λεπτόν τι ῥητορικὸν σχῆμα, ἐπιφέρει τάδε: «συνειδὸς γὰρ Ἡρόδοτος, ὅτι πᾶσα μῆκος ἔχουσα ἀπὸ λόγου διήγησις, ἂν μὲν ἀναπαύσεις τινὰς λαμβάνῃ, τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων ἡδέως διατίθησιν, ἐὰν δ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν μένῃ πραγμάτων, κἂν τὰ μάλιστα ἐπιτυγχάνοντα, λυπεῖ τὴν ἀκοὴν τῷ κόρῳ, ποικίλην εὑρὼν ἀλῶν ποιῆσαι τὴν γραφὴν, ὁμήρου ζηλωτὴς γενόμενος· καὶ γὰρ τὸ βιβλίον ἣν αὐτοῦ λάβωμεν, μέχρι τῆς ἐσχάτης συλλαβῆς ἀγάμεθα καὶ ἀεὶ τὸ πλεῖον ἐπιζητοῦμεν[5]» Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς διαιῶς παραβάλλει τὸ προκείμενον ἱστορικὸν πόνημα πρὸς τὸ Ὁμηρικὸν ἔπος[6], συγχέει ἀφ' ἑτέρου τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ οὕτως, ὥστε ἡ εὐχερὴς παρατηρουμένη ὁμοιότης πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐκτείνεται, ἢ ὅσον καταλαμβάνει πλάτος καὶ βάθος ὁ ἐπεισοδιακὸς ἐν αὐτῷ κόσμος. Τὴν δὲ πρὸς τὸ ἔπος ταύτην σύγκρισιν τοῦ ἡμετέρου ἱστορικοῦ ἔργου αἰτιολογεῖ πρὸ πάντων τὸ μὲν ἡ μεγαλοπρεπὴς, βραδεῖα καὶ ἀπὸ μεταβάσεως εἰς μετάβασιν χωροῦσα ἀφήγησις τῆς μεγάλης ἐκείνης πράξεως τοῦ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἀγῶνος, τὸ δὲ ἡ ἀναγὴς τῶν εἰκόνων παράστασις καὶ τέλος ἡ φυσικὴ χάρις καὶ ζωηρότης τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τῆς Ἡροδοτείου Ἱστορίας παρουσιάζει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς ἀμφότερα τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ ἐν τῷ προοιμίῳ εὐθὺς ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκδηλούμενος σκοπὸς, ὁ τείνων εἰς περιγραφὴν τῆς μεταξὺ Ἑλληνισμοῦ καὶ βαρβαρισμοῦ ἔριδος καὶ ἡ ζήτησις τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἔριδος ταύτης, ἀποτελεῖ πλήρη ὁμοιότητα πρὸς τὸ προοίμιον τῆς Ἰλιάδος· ἡ δὲ διήγησις τῶν θαυμάτων καὶ τῶν ἐκτάκτων, ἅπερ περικλείουσιν ἀπῶται τῆς οἰκουμένης χῶραι, ὑπενθυμίζει τῷ ἀναγνώστῃ τοὺς ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἐγκατεσπαρμένους μύθους.

Ἐκ τῆς ἐπικῆς ὅμως ταύτης ἐν τῇ ἀφηγήσει κρατούσης γαλήνης προκύπτει ἀπόχρωσίς τις ζωηρὰς ἐνιαχοῦ ἀναφαινομένη, ὅπως καὶ ἐν τῇ τραγικῇ ποιήσει τῶν χρόνων ἐκείνων[7]. Διότι ὁ Ἡρόδοτος διαλέσπει ἐν ταῖς περιπετείαις τῶν τε λαῶν καθ' ὅλου καὶ τῶν ἀτόμων ἰδίᾳ τὴν ἐκδήλωσιν θείας τινὸς δυνάμεως, παντοχοῦ ἀναφαινομένης καὶ ἐνεργούσης· πλήρης δ' εὐσεβοῦς ὁρμῆς προχωρεῖ δι' ἱστορικῶν ἀποδείξεων νὰ κυρώσῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην καὶ ἐν τῇ ἀποδείξει ταύτῃ εἴτε ἐκ γενικῶν, εἴτε ἐκ μερικῶν ὁρμωμένη ἀρχῶν, ἀποκτᾷ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐνιαῖόν τινα καὶ ἰδεώδη χαρακτῆρα, ὅστις οὐ μόνον δι' ὅλης τῆς παραστάσεως τοῦ κυρίου θέματος διήκει, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπεισοδιακῶν πράξεων προσδιορίζει καὶ κανονίζει. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἡρόδοτος ἀνευρίσκει, ὡς προείρηται, εἰς πάντα τανθρώπινα πράγματα τὴν ἐπενέργειαν τῶν θεῶν, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ δόγματος τούτου θεωρεῖ κυριώτατον τῆς ἱστορίας σκοπόν[8], διωρίνεται ἐντεῦθεν καὶ κατὰ πολὺ ἀφίσταται τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τῶν λοιπῶν λογογράφων καὶ ἰδιαίτατα ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις εἰς τανθρώπινα συμβεβηκότα διαβλέπει μόνον ἀνθρωπίνας πράξεις[9]. Θανελάμβανε δὲ πάντως τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸ ὄνομα «Ἱστορικοῦ μυθιστορήματος[10]», ἂν μὴ ἔφερε τὴν σφραγῖδα εἰλικρινεστάτης ἐρεύνης καὶ ἀληθείας εἰς ἄκρον ἀμερολήπτου.

ΙΒ'.

Ἡ περὶ τοῦ θείου ἰδέα παρ' Ἡροδότῳ[1].

Ἡ περὶ τοῦ θείου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον γνώμη τοῦ Ἡροδότου, συμφωνοῦσα πρὸς τὰς θεωρίας τῶν ἐξαχοτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Πινδάρου καὶ Σοφοκλέους, μετέχει τῆς τε ἁπλοϊκῆς καὶ ἀπερίττου πίστεως τοῦ καθ' Ὅμηρον ἀνθρώπου καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἢ εὐρεσιλογούσης γνώσεως τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων. Καὶ δὴν τολμᾷ μὲν ψαυρῶς καὶ ἀπ' εὐθείας νάρνηθῇ τὸ πλῆθος τῶν θεῶν, τὰς μορφωθείσας ὅμως παρ' Ἕλλησιν ἰδέας περὶ γεννήσεως, συγγενείας καὶ εἴδους ἑνὸς ἑκάστου τῶν θεῶν, θεωρεῖ ὡς αὐθαίρετα πλάσματα τῆς φαντασίας τῶν ποιητῶν (II, 53) καὶ ἀντιπαραβάλλει πρὸς τὰς καθαρωτέρας παρὰ Πέρσαις περὶ θεῶν παραστάσεις[2]. Ψέγει οὐχὶ βεβαίως ἀναφανδόν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἱκανῶς ἐπαισθητὸν εἰς προσεκτικὸν ὀφθαλμόν, τὴν ἄσεμνον τοῦ Διονύσου λατρείαν[3] καὶ τὸν ἀποδιδόμενον σεβασμὸν εἰς τὰ ἀγάλματα[4]. Δὲν ἐκφράζεται ὅμως ἀποκαλύπτως καὶ ἀνεπιφυλάκτως οὐ μόνον διότι παρακολύει αὐτὸν τὸ σέβας, ὅπερ τρέφει πρὸς πάντα τὰ ἤδη παραδεδομένα καὶ κρατοῦντα, ἀλλὰ καὶ διότι δυσπίστως εἶχεν ὁ λαὸς κατὰ πᾶσης τοιαύτης ἐκφράσεως. Ἐντεῦθεν δὲ πηγάζει ἡ περὶ τὸ κρίνειν μετριοπάθεια αὐτοῦ.

Καὶ ὅμως ὅσῳ μᾶλλον ἀφίσταται καὶ διαφέρει ἡ περὶ τῶν θεῶν πεποίθησις τοῦ ἱστορικοῦ ἀπὸ τῆς ἁπλοϊκῆς περὶ αὐτῶν πίστεως τοῦ τε καθ' Ὅμηρον ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ πλήθους, τοσοῦτῳ ζωηροτέρα, βαθυτέρα καὶ εὐσεβεστέρα ἀποβαίνει ἡ πίστις αὐτοῦ περὶ μιᾶς τοῦ σύμπαντος δεσποζούσης καὶ διατακτικῆς θείας δυνάμεως, ἣν ὀνομάζει μὲν ἄλλοτε **θεὸν** ἢ **θεῖον** καὶ ἄλλοτε **δαίμονα** ἢ **δαιμόνιον**, οὐδεμίαν ὅμως ἀποδίδει αὐτῇ ἐπωνυμίαν ἢ ὄνομα, ἐξ ὧν βραδύτερον ἀπεδόθησαν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν θεῶν. Ἡ δὲ θεία αὕτη δύναμις, ὁ θεός, οὐ ἡ ἐκ τοῦ **εἶναι** παραγωγὴ συμβωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ συγχρόνου φιλοσόφου Ἀναξαγόρου θεωρίαν, καθ' ἣν «πάντων ὁμοῦ δόν» των . . . ὁ νοῦς (ὁ θεὸς) ἔλθων αὐτὰ διεκόσμησε[5], ἀναφαίνεται ἐν μὲν τῇ φύσει ὡς σοφή τις καὶ περὶ τῆς ἱδρυσεώς ἅπαν τῶν δυνάμεων καὶ πραγμάτων φροντίζουσα πρόνοια[6], ἐν δὲ τῷ βίῳ τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὡς τραχεῖα μέν, ἀλλὰ δικαία εἱμαρμένη. Ὁ θεὸς κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Ἡροδότου ἀπολαύων αἰωνίου καὶ μακαρίου βίου, ὅρισε τοῖς ἀνθρώποις μέτρον ἀκριβὲς τῆς δυνάμεως καὶ τῆς εὐδαιμονίας αὐτῶν, ὅπερ οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ, ὁ δὲ περιορισμὸς οὗτος ἀποτελεῖ τὸν δυχνάκις παρὰ τῷ ἱστορικῷ ἀπαντῶντα φθόνον τοῦ θεοῦ, ὃν οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἐκάλουν Νέμεσιν θεῶν[7]. Πᾶν τὸ ὑπερβαῖνον τὸ σύνηθες καὶ ὡρισμένον μέτρον εἴτε ἐν τῇ φύσει, εἴτε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διαφθείρει καὶ καταστρέφει ὁ θεός, ὅστις οὐδεμιᾷ ἀνέχεται ἄλλον, ἐκτὸς ἑαυτοῦ νὰ ὑπερέχῃ καὶ μεγαλοφρονῇ[8]. Ἐὰν δὲ τῶν θνητῶν τις παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεγάλως εὐδαιμονῶν, ἐπιτρέπει ὁ θεὸς τὸ τοιοῦτον ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπενέγκῃ ἐπὶ τέλους πολλῷ καταπληκτικωτέραν τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ καὶ διαφθορὰν· διὰ ἀφείδει ὁ ἄνθρωπος νὰ προτιμᾷ ἀναλλαγὴν τινα εὐδαιμονίας καὶ κακοδαιμονίας ἢ ἀδυναμίαν τῆς τύχης εὐνοιαν[9]. Ὅ,τι δ' ἅπαξ ὁρίσῃ ὁ θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον συμφώνως πρὸς τὴν αἰωνίως κρατοῦσαν ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμονικὴν διάταξιν, ἀδύνατον οὔτος νὰπροψύγῃ εἴτε ἐξ ἰδίας δυνάμεως, εἴτε διὰ ξένης βοηθείας[10]. Πολλάκις ἐξαπατᾷ τὸν ἄνθρωπον ἐμβάλλων αὐτῷ ὑπερηφανίαν ἀλαζονικὴν καὶ ματαίαν ἐλπίδα, ἠράττει τὰ ὦτα αὐτοῦ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἀκούῃ τὴν φωνὴν τοῦ παραινοῦντος φίλου, ἀποδέχεται μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας τὴν θυσίαν αὐτοῦ, εὐχερῶς παραπλανᾷ αὐτὸν καὶ παράγει διὰ ποικίλων καὶ πολυσημάντων

1) Περὶ τοῦ Θουκυδίδου χαρακτῆρος. σ. 849. ἑφεξῆς.

1) Περὶ Θουκιδίδ. 820 πρβλ. πρὸς Γν. Πομπ. 767 ἑξῆς.
2) K. Abich'1: Herodotos: Einl. 1, σ. 47.
3) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 34. ἑξῆς.
4) Πρβλ. π. χ. I, 23. III, 48. IV, 167. V, 1. VI, 40, 107. VIII, 104. IX, 73, 93.
5) Πρβλ. IV, 30: «προσθήκας γὰρ δή μοι, ὁ λόγος ἐξ ἀρχῆς ἐδίζητο». Ἰδ. VII, 171., ἔνθα ἀντὶ τῆς λέξεως «προσθήκης» ὑπάρχει ἡ ἔκφρασις «παρενθήκη τοῦ λόγου».
6) Διονύσ. Ἁλικαρν. πρὸς Γνάϊον Πομπήϊον σ. 771. ἑξῆς.

1) Διονυσ. Ἁλικαρν. πρὸς Γνάϊον Πομπήϊον, ἔνθ' ἀνωτέρω: «Ὁ» μήρου ζηλωτὴς γενόμενος (ὁ Ἡρόδοτος)» πρβλ. Λογγίνου περὶ ὕψους 13. «μάνος Ἡρόδοτος Ὁμηρικώτατος ἐγένετο».
2) Πρβλ. τὰ περὶ Κροίσου, Ἀδράστου, Κύρου καὶ Τομύρις, Πολυκράτους, Φερετίμης, Ἑρμοτίμου ἐξιστορούμενα.
3) Müller: Ἱστορ. Ἑλλην. Φιλολ. I. σ. 409.
4) Müller: Ἱστορ. Ἑλλην. Φιλολ. I. σ. 409. — Ἐναργεστάτην ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν δύο ἱστορικῶν, τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου ἰδ. E. Curt. Gr. Gesch. II, σ. 287.
5) Herder: Briefe zur Forderung der Humanität, werke VIII, 105.
6) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 36.
7) I, 131: «ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν (Πέρσαι) τοὺς θεοὺς κατάπερ οἱ Ἕλληνες εἶναι».

1) II, 49. IV, 79.
2) 172.
3) II, 52: «ἐπωνυμίην δὲ οὐδ' οὔνομα ἐποιεῦντο οἱ Πελασγοὶ) οὐδενὶ αὐτῶν (τῶν θεῶν)· οὐ γὰρ ἀκηκόεσάν κω. Θεοὺς δὲ προσουνόμασάν σφεας ἀπὸ τοῦ τοιούτου, ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρήγματα καὶ πάσας νομὰς εἶχον . . .»
4) Ueberweg's: Gesch. der Philos. κτλ. I, σ.80 «Anaxagoras aus Klazomenæ (in Kleinasien) geboren um 500 v. Chr.».
5) Ueberweg's: Philos. κτλ. I, σ. 83.
6) III, 108: «καί κως τοῦ θείου ἡ πρόνοια, ὥσπερ καὶ εἰκός ἐστι, ἐοῦσα σοφή . . .»
7) I, 32: «Ὦ Κροῖσε, ἐπιστάμενός με τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες, ἐπειρωτᾷς ἀνθρωπήϊον πρηγμάτων πέρι». Πρβλ. III, 40: «ἐμοὶ δὲ αἱ σαὶ μεγάλαι εὐτυχίαι οὐ ἀρέσκουσι, ἐπισταμένῳ» τὸ θεῖον ὡς ἔστι φθονερόν». VII, 10,5. «Ἐπεὰν σφι ὁ θεὸς φιονήσας» φῶδον ἐμβάλῃ ἡ βροντήν». Καὶ VII, 46. «ὁ δὲ θεὸς γλυκὺν γεύσας» τῶν αἰῶνα φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται ἐών».
8) Müller: Ἱστορ. ἑλλην. Φιλολ. I, σ. 408.
9) Πρβλ. I, 34. VII, 10.
10) III, 40. — [καὶ θεῷ».
11) I, 91. «Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγεῖν» — αὐτόθι: «Οὐκ οἷός τε ἐγένετο παραγαγεῖν μοίρας». — III, 43: «ὅτι ἐκ» κομίσαι τε ἀδύνατον εἴη ἀνθρώπῳ ἄνθρωπον ἐκ τοῦ μέλλοντος γενέ» σθαι πρήγματος». Καὶ 65: «ἐστὶ πεπρωμένον τελευτᾶν». Ἰδ. καὶ VII, 47. Καὶ IX, 16: «Ὅ,τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ ἀνήκνον ἀπο» τρέψαι ἀνθρώπῳ».

ὀνείρων, ἢ δι' ἀμφιβόλων χρησμῶν, οἵτινες ἐνῷ εἶνε προφητεῖαι ἀποτρεπτικαὶ ἁμαρτημάτων καὶ ὑψηλοφροσύνης, μεταβάλλονται διὰ τὴν διάσολογίαν εἰς παραπρεπτικὰ μηχανήματα παρ' ἐκείνοις, ἅσοι μεθ' ὕβρεως καὶ αὐθαδείας ἐπιχειροῦσιν εἰς ἑρμηνείαν αὐτῶν[1]. Ὡς δὲ κατὰ πάσης ὑπερφροσύνης φθονερῶς διάκειται τὸ θεῖον, οὕτως ἐκδικεῖται καὶ τιμωρεῖ πλέων ἠθικῶν παράδοσιν, ἤτοι ἁμαρτίας ἀνθρώπων καὶ παραπτώματα. Πάσα τιμωρία ἀπὸ τοῦ θεοῦ πεμπομένη εἶνε συνέπεια ἁμαρτήματος καὶ τὰ ἐγκλήματα τῶν προγόνων ἐκτίουσιν οἱ ἀπόγονοι[2]. Ὁ τῆς ἀνταποδόσεως νόμος ἰσχύει καὶ κανονίζει τὰς τε τῶν λαῶν καὶ τὰς τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων πράξεις· ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ ἄθλιοι ὄντες πάσχουσι, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ λαμβάνῃ τοῦτο ὑπ' ὄψει ὁ ἐξοργισμένος θεός[3], ὅστις πατάσσει καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανα τῆς ὀργῆς του, ὅταν ὅμως ἁμαρτάνωσιν ἐν ταῖς πρὸς αὐτὸν θυσίαις καὶ ἐπιβάλλει δικαίας μέν, ἀλλὰ δεινοτάτας τιμωρίας[4]. Τὸν ἀσθενῆ ὑποστηρίζει καὶ βοηθεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ ὁσάκις ὁ ἰσχυρὸς ἀπειλεῖ νὰ καταόλῃ καὶ καταδυναστεύῃ αὐτὸν ἐν ἀνέσῃ ἀγῶνι, ἐπιπροσθίοντα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀδυνάτου καὶ ἐπιφέρει τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν διαμαχομένων[5]. Ὅ,τι βούλεται ἢ ὅ,τι μέλλει σημαίνειν ἐπιδιδοῖ τοῖς ἀνθρώποις διὰ φοβερῶν καὶ ἐκτάκτων τῆς φύσεως φαινομένων, τῶν ὀνείρων καὶ τεράτων, ἢ διὰ τοῦ ἐνθέου στόματος προφητῶν καὶ μάντεων[7].

Ἡ αὐστηρὰ αὕτη καὶ σχεδὸν μελαγχολικὴ περὶ τοῦ κράτους τῶν θεῶν γνώμη τοῦ ἱστορικοῦ αἰτιολογεῖ βεβαίως τὴν παρ' αὐτῷ κρατοῦσαν ὅλως ἐπιψαλακτικὴν περὶ θείων πράγματα κρίσιν[8]. Μεμνημένος δὲ τὰ ἐν Σαμοθρᾴκῃ καὶ Σάῃ[9], περὶ ἐκείνων μόνον ποιεῖται λόγον, ὅσα ἀναποδράστως ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κατανόησιν τῆς συνεχείας τοῦ ἔργου αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα ἀκόμη, τὰ ἀποῖα ἀναγκάζεται ν' ἀφιγηθῇ περὶ θεῶν ἢ ἡρώων, ἐπιμελῶς ἐξετάζεται παρ' αὐτῶν συγγνώμην[10].

Τἀνθρώπινα ὅμως πράγματα ἀείποτε καὶ πανταχοῦ κρίνει μετ' ἀνεκτῆς ἐπιεικείας· μετέχει καὶ αἰσθάνεται πάντα[11] καὶ μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους ἐξετάζει καὶ θεωρεῖ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν βραχύτητα τοῦ κατ' ἄνθρωπον βίου, οὗ ἡ διάρκεια τοσοῦτῳ μικρὰ καὶ οὕτως ὑπέρπλεως παντοδαπῶν ἀσθενειῶν καὶ ἀτυχημάτων, ὥστε ὁ θάνατος ἀποβαίνει ἡ μόνη ἐπιθυμητὴ καταφυγή[12]. Οἱ ἀνθρωποι δὲν παραμένουσιν ἄνευ δεινῶν καὶ κακοπαθειῶν ἐν τῷ κόσμῳ, τοὺς ἰσχυροτέρους ὅμως καὶ ἐξοχωτέρους προσβάλλουσι πάντοτε τὰ μεγαλείτερα δεινά[13]· διότι ὁ κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιφερόμενος δὲν ἐπιτρέπει ἀείποτε οἱ αὐτοὶ νὰ εὐτυχοῦσιν, αἱ δὲ τύχαι τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων μεταβάλλονται. Μεγαλεῖον καὶ εὐδαιμονία ἔρχονται καὶ παρέρχονται καὶ οὐδὲν διαμένει καὶ ἔμμονον παραμένει[2]. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἀπατᾷ τὸ ἱστορικὸν ἡ προσωρινὴ τῶν πραγμάτων κατάστασις, ἀλλ' ἐξετάζει μετ' ἴσης ἐπιμελείας τὰ παρελθόντα καὶ τὰ ἐνεστῶτα μεγαλεῖα, τὰ δὲ σμικρὰ καὶ μεγάλα τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν παρ' αὐτῷ[3]. Πάντων δὲ κάλλιστα καὶ χαριέστατα ἀποδεικνύει ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἑαυτοῦ εὐλάβειαν πρὸς τὴν Νέμεσιν, συνέχων καὶ καταστέλλων ἐν ἑαυτῷ τὴν ὑπερηφανίαν, ἣν ᾠδίνετο φύσει πᾶς Ἕλλην ἐπὶ τοιούτοις ἐθνικοῖς κατορθώμασι. Καίτοι δὲ οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσίας ἐξ ὕβρεως καὶ ὑπεροψίας ἤγοντο εἰς τὴν ἄλεθρον, οἱ δ' Ἕλληνες ἐπὶ τέλους ἀναδεικνύονται νικηταί, ἐν τούτοις ὁ Ἡρόδοτος οὔτε τοῖς βασιλεῖς, οὔτε τὴν Ἀσίαν καταφρονεῖ, ἀλλὰ δέδεται τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἑκάστου λαοῦ[4] καὶ τιμῷ καὶ θαυμάζει τὴν Ἀσίαν ὡς χώραν ἐξ ἀρχαιοτάτου πολιτωθεῖσαν. Τοὐναντίον δὲ οὐδέποτε ἐγκωμιάζει τυφλῶς τοὺς Ἕλληνας καὶ τἀνδραγαθήματα αὐτῶν, ἀλλὰ διαρρήδην ὁμολογεῖ πολλαχοῦ ὅτι ἡ εὐνοια τῶν θεῶν μᾶλλον καὶ ἄλλα ἐξωτερικὰ περιστατικὰ ἔσωσαν τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν κινδύνων, ἢ ἡ σύνεσις αὐτῶν καὶ ἡ γενναιότης[5].

Ἡ τάσις αὕτη τοῦ ζητεῖν καὶ πανταχοῦ ἀνευρίσκειν τὴν ἐπενέργειαν θείας δυνάμεως ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν, ἡ ἰδιάζουσα μᾶλλον εἰς θεολόγον καὶ ποιητήν, ἢ εἰς ἱστορικόν, ἔβλαψε βεβαίως τὴν ἱστορικὴν τοῦ ἀνδρὸς κρίσιν· διότι οὐ μόνον παρεκώλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσδύῃ πολλάκις καὶ ἐρευνᾷ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δυνάμειαν, οὐ μόνον ἐξησθένωσε τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως καὶ ἠρέβλυνε τὸ διαφέρον περὶ ἐξέχοντός τινος χαρακτῆρος τῶν δρώντων προσώπων, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλεν αὐτῷ καὶ ἐξηνάγκασε νὰποδέχηται πολλάκις καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ἀνωτέραν τινὰ δύναμιν, ὅπου προχειρότατα λόγοι εἰς φυσικὴν τῶν γεγονότων ἐξήγησιν[6]. Τοὺς δὲ χρησμοὺς πολλῷ τῷ μέτρῳ πιστεύει, ἢ ὅδον ἀπῄτει ἡ δεισιδαιμονία τῶν χρόνων ἐκείνων[7] καὶ δυνάμει συνάδει μετὰ μεγάλων συμβεβηκότων σπάνια καὶ ἰσχυρὰ τῆς φύσεως φαινόμενα, ἅπερ ἀποδέχεται τῇ ἐπινεύσει τῶν θεῶν γενόμενα[8].

(Ἀκολουθεῖ).

1) Müller: Ἱστορ. Ἑλλην. Φιλολ. I. σ. 408.

2) I, 13: «Τίσις ἥξει ἐς τὸν πέμπτον ἀπόγονον Γύγεω». Καὶ 91: «Κροῖσος δὲ πέμπτου γενεὸς ἀναρτάδα ἐξέπλησε». VI, 86· ἐν τῷ χρησμῷ, ἔνθα «κραιπνὸς δὲ μετέρχεται». Ἡρόδ. VII, 137.

3) II, 12. «ὅλως παντοδαπῇ ἀπολόμενοι καταφανὲς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποισι ποιήσουσι, ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ θεῶν».

4) III, 126.

5) I, 167. IV, 205.

6) VIII, 13. «... ἐποιήσατό τε πᾶν, ὅκως ἂν ἐξιπωθείη τῷ Ἑλληνικῷ τὸ Περσικόν, μηδὲ πολλῷ πλέον εἴη».

7) I. 62, 78, 210. III, 10. V, 55 ἑξῆς. VI, 27, 98. VII, 12, 57. VIII, 65. IX, 100 καὶ ἀλλαχοῦ.

8) II. 3. «Τὰ μέν νυν θεῖα τῶν ἀπηγημάτων, οἷα ἤκουον, οὐκ » εἰμὶ πρόθυμος ἐξηγέεσθαι ἔξω ἢ τὰ οὐνόματα αὐτῶν μοῦνον...» καὶ 65· «τὰ δεῖα πρήγματα ἐγὼ φεύγω μάλιστα ἀπηγέεσθαι»· καὶ ἀλλαχοῦ. Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἡροδότου κρατοῦντος θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἴδε E. Curt. Griechisce Geschichte: I,σ. 505.

9) II, 51, 171.

10) II. 45. «καὶ περὶ τούτων τοσαῦτα ἡμῖν εἰποῦσι καὶ παρὰ τῶν » θεῶν καὶ παρὰ τῶν ἡρώων εὐμένεια εἴη». 46. «οὐ μὴ ἡδέον ἐστὶ λέ» γειν». 171. «καὶ τῆς Δήμητρος τελευτῆς πέρι εἰδότι μοι εὔστομα » κείσθω.»

11) Διονυσ. Ἁλικαρνασ. Πρὸς Γναῖον Πομπήιον, σ. 774: «Ἡ Ἡρο» δότου διάθεσις ἐν ἅπασιν ἐπιεικής, καὶ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς συνηδομένη, » τοῖς δὲ κακοῖς συναλγοῦσα».

12) I. 32. VII, 46. «εἰσῆλθε γάρ με λογιζόμενον κατοικτεῖραι, » ὡς βραχὺς εἴη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος.»

13) VII, 203. «εἶναι δὲ ὀνητὸν οὐδένα οὐδὲ ἔσεσθαι, τῷ κακὸν ἐξ » ἀρχῆς γενομένῳ οὐ συνεμίχθη, τοῖσι δὲ μεγίστοισιν αὐτῶν μέγιστα.»

ΤΑ ΚΕΛΛΙΒΑΡΑ
(ΚΕΛΒΕΡΙ)

Α'.

Ἡ τοποθεσία τῶν Κελλιβάρων καὶ αἱ ἐν αὐτοῖς ἀρχαιότητες.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰκονίου καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Καισαρείας παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ναζιανζαῒ (νῦν **Νενεζὶ δαγὶ** καλουμένου) σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς πάλαι διαλαμψάσης ἐπισκοπῆς Ναζιανζοῦ, πατρίδος τοῦ μεγάλου ἐν τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων κεῖται νῦν μικρὸν καὶ ἀσήμαντον χωρίον, ὑπὸ Ὀθωμανῶν ἀποκλειστικῶς οἰκούμενον καὶ διασῶζον ἐν αὐτῷ τὰ ἐρείπια δύο ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους σώζεται ὁ ἱερὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

1) I. 207. «ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηίων ἐστὶ πραγμάτων, περι» φερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ αἰεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχέειν.»

2) I, 5. «τὴν ἀνθρωπηίην ὦν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν » τωὐτῷ μένουσαν ἐπιμνησθεὶς ἀμφοτέρων ὁμοίως».

3) I. 5.

4) III. 38.

5) Müller: Ἱστορ. Ἑλλην. Φιλολ. I, σ. 408.

6) VI, 84.

7) VIII, 77. «Χρησμοῖσι δὲ οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν ὡς οὐκ εἰσὶ ἀληθέες...»

8) I, 59, 78. III, 10, 153. IV, 79. VI, 27. VII, 57. IX, 100, 120.

Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ναζιανζοῦ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας κεῖται ἐπὶ τερπνῆς θέσεως ἡ κωμόπολις ΚΕΛΛΙΒΑΡΑ ἢ ΚΑΡΒΑΑ (νῦν **Κέλβερι**), ἥτις ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ ἐκτεταμένης καὶ ἀχανοῦς πεδιάδος μέχρι τριάκοντα ὡρῶν ἀποστάσεως, πρὸς νότον δὲ καὶ ἀνατολὰς ὑπὸ μικρῶν βουνῶν καὶ λοφίσκων καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπο τοῦ ὄρους Ἀντιταύρου (**Χασὰν-δαγῒ**), ἀπέχοντος πέντε περίπου ὥρας ἀπὸ τὰ Κελλίβαρα. Τὰ ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως ταύτης μεταξὺ τῶν οἰκιῶν καὶ φαράγγων, δι' ὧν περιβάλλεται αὕτη, σωζόμενα μέχρι σήμερον ἐρείπια πλεῖστον, ὑπερδιακοσίων, ἐκκλησιῶν, ἀπισθεν σχεδὸν λαξευτῶν, τὰ ἤχνη ἀρχαίων μονῶν μετὰ πολλῶν κελλίων, ἐπιτροπικῶν, ἐστιατορίων, ἡγουμενείων καὶ διαφόρων τρογλῶν καθιστῶσι τὴν κωμόπολιν καὶ ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν οὐ μικροῦ λόγου ἀξίαν.

Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐκκλησιῶν διατηροῦνται εἰσέτι ἐζωγραφημέναι ἐπὶ τῶν τοίχων διάφοροι εἰκόνες Ἁγίων· ἐν πολλαῖς δὲ ὑπὸ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἐντὸς μονολίθων θηκῶν σώζονται τεμάχια ἁγίων λειψάνων, ἅτινα εὕρετον, ὡς φαίνεται, κατὰ τὸν ἐγκαινιασμὸν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων· πλὴν δὲ τούτων, ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως καὶ παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται πολλοὶ ὑψηλοὶ βράχοι δίκην πυραμίδων, ἔχοντες ὕψος 10—30 μέτρων, ἐντὸς τῶν ὁποίων σώζονται ἐκκλησίαι καὶ διάφορα κελλία.

Ἐκ πάντων τούτων εὐκόλως ἐκλέγεται ὅτι τὰ Κελλίβαρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς κατοικία τῶν εἰς Θεὸν ἑαυτοὺς ἀφιερωσάντων ἀναχωρητῶν μοναχῶν, ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μονὴ τῶν Κελλιβάρων**, ὡς τοῦτο ρητῶς ἀναφέρει ὅ,τε θεῖος πατὴρ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐν τῇ ἑαυτοῦ βιογραφίᾳ· ἀκολούθως ὅμως, διασκορπισθέντων τῶν μοναχῶν ἢ ἴσως μετατεθέντων ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καθὼς τοῦτο λέγει ὁ ἴδιος, κατῳκήθη ὑπὸ Χριστιανῶν ὀρθοδόξων. Εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς κωμοπόλεως διατηρεῖται μία Ἐκκλησία λίαν τεχνικῶς ἐκτισμένη μὲ θαυμάσιον τρούλλον, ἀνήκουσα εἰς βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐπ' ὀνόματι Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἔχουσα παρ' αὐτὴν ἐν ἀγίασμα μὲ καθαρὸν ὕδωρ. Ἐκ τῶν πηγῶν ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν εὑρισκομένων ἐστιατορίων, ἡγουμενείων καὶ ἀπειραρίθμων κελλίων συμπεραίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐχρησίμευεν ὡς καθολικὸς ναὸς τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν κωμόπολιν οἰκούντων ἀσκητῶν. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη μετὰ τοῦ νάρθηκος καὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἔχει μῆκος μὲν 26, πλάτος δὲ 10 πήχεων, ὕψος δὲ μετὰ τοῦ περικαλλοῦς τρούλλου αὐτῆς 25 πήχεων· περὶ δὲ τὸν τρούλλον ὑπάρχουσι παράθυρα δώδεκα.

Μέχρι τοῦ 1835 ἔτους, ὅτι καὶ ἐγένετο ἡ ἐπισκευὴ αὐτῆς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόων γερόντων διετηρεῖτο ἐπὶ πλακὸς τεθειμένης ἄνωθεν τῆς μιᾶς τῶν τριῶν θυρῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή·

Οὗτος ὁ πάνσεπτος ναὸς τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ ἐκτίσθη ἐκ θεμελίων δι' ἐξόδων τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, παρ' οὗ καὶ ἐδωρήθη τεμάχιον τοῦ Τιμίου ξύλου, ἐπιστασίᾳ δὲ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Παρὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἐσώζοντο ἴχνη καὶ ἑτέρων γραμμάτων, ἀλλ' ἀδύνατος ἦτο, καθὼς λέγουσιν, ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἐγχώριον παράδοσιν, πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν εὑρίσκοντο ἀκόμη ἐν τοῖς παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν κελλίοις μοναχοὶ ἀσκηταί, ἀλλὰ διὰ λόγους ἀγνώστους ἡμῖν διεσκορπίσθησαν.

Κατὰ τὸ 1835 οἱ κατοικοῦντες τὴν κωμόπολιν Χριστιανοί, βλέποντες τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπισκευῆς τῆς Ἐκκλησίας, συνέδραμον τὸ κατὰ δύναμιν ἕκαστος καὶ ἐπεσκεύασαν μὲν αὐτήν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν διὰ τῆς βαρύδρου χειρὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος ἀπέξεσαν τὴν προτέραν ἐπιγραφὴν καὶ ἐχάραξαν τὴν ἑξῆς:

Ὁ πάνσεπτος οὗτος ναὸς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τῇ συνδρομῇ τῶν Χριστιανῶν τῶν Κελλιβάρων ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γρηγορίου Ματενδζῆ ἐπεσκευάσθη τῷ 1835.

Ἐνταῦθα βεβαίως δύναται τις δικαίως νὰ ἐρωτήσῃ: Πῶς, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία κατὰ τὴν προτέραν ἐπιγραφὴν ἐσημείνετο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἤδη μετὰ τὴν ἐπισκευὴν αὐτῆς ἐγχαράσσεται νέα ἐπιγραφὴ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου; ἀλλὰ τοῦτο δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ διττῶς· πρῶτον μέν, ἐπειδὴ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιγραφῇ ὑπῆρχον αἱ λέξεις **ἐπιστασίᾳ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ,** ἴσως μέχρι τινὸς ἡ ἐκκλησία αὕτη, καὶ ἐπειδὴ ἐπιστατοῦντος τοῦ Γρηγορίου ἀκοδομήθη, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἐκεῖ μοναχῶν **Ἐκκλησία Γρηγορίου,** μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔμεινε πάλαι μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὅπερ καὶ παρέλαβον οἱ μετὰ ταῦτα μετοικίσαντες Χριστιανοί. Καὶ δεύτερον, ἴσως ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀσζομένων ἁγίων θαυματουργῶν λειψάνων, ὧν τὸ μέν, καίτοι λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὅτι εἶναι τοῦ θείου ἡμῶν πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἴσως μᾶλλον ἀνήκει εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ Γρηγόριον, τὸ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Καισαρίου. Ἴσως λοιπὸν ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν περιχώρων συνιόντων διὰ τὸ νομιζόμενον τοῦ Θεολόγου ἅγιον λείψανον ἔλαβε τὸ ὄνομα **Ἐκκλησία Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.**

Ὅτι δὲ ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο καθολικὸς ναὸς ἐκτεταμένης τινὸς ἀνὰ τὴν κωμόπολιν μονῆς ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τινος βιβλιοθήκης, ἥτις διετηρεῖτο πρὸ τεσσαρακόντα περίπου ἐτῶν ἐν τινι καταλλήλῳ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν μέρει. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ταύτῃ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοπτῶν, ὑπῆρχον τόμοι ὑπὲρ τοὺς 500, γεγραμμένοι ἐπὶ μεμβρανῶν καὶ διφθέρας· δυστυχῶς ὅμως ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων τούτων βιβλίων τινὰ μὲν οἱ κατὰ καιρὸν μαθητεύοντες ἐν τῇ παρὰ τὴν βιβλιοθήκην σχολῇ ἔσχιζον πρὸς περιβολὴν τῶν βιβλίων των, ἄλλων δὲ τὰ φύλλα ἐκ τῆς πολυκαιρίας κατεστρέφοντο, καὶ τὰ λοιπὰ οὕτω καταστρεφόμενα καὶ παραπίπτοντα οἱ κατὰ καιρὸν Χριστιανοὶ ἵνα μὴ ὑποπέσωσιν εἰς ἁμαρτίας ἔρριπτον εἰς τὸ πῦρ ἢ ἔθαπτον ὑπὸ τὴν γῆν. Τὰ δὲ μέχρι σήμερον ἐν τῷ ναῷ διατηρούμενα ἄξια λόγου ἀρχαῖα κειμήλια εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Τεμάχιον τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ ξύλου, δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, διατηρούμενον ἐντὸς πολυτίμου θήκης, ἐχούσης τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν **Ξύλον Τίμιον καὶ ἅγιον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.**

2) Τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα δύο ἱερὰ λείψανα, διατηρούμενα εἰσέτι ὁλόκληρα καὶ ἀβλαβῆ.

3) Αἱ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου κατὰ παράδοσιν ἀφιερωθεῖσαι τέσσαρες εἰκόνες τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου καὶ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, αἵτινες ἔχουσι μῆκος μὲν 2 πήχεων, πλάτος δὲ 1 1/2 πήχεως, διατηροῦνται ἀβλαβῶς μετὰ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν ζωηρότητος. Κατὰ τὸ 1882 ἐπὶ τοῦ ἀοιδίμου Ἰκονίου κυροῦ Ἀγαθαγγέλου Ἄγγλοι τινὲς περιηγηταί, ἐλθόντες εἰς τὴν κωμόπολιν ταύτην, ἐπεσκέφθησαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐζήτησαν πληροφορίας περὶ τοῦ ρηθέντος Τιμίου ξύλου, περὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ περὶ τῶνβιβλιοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου εἰκόνων, ἃς ἰδόντες προσήνεγκον χιλίας ὀθωμανικὰς λίρας μόνον διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι καὶ δέκα χιλιάδας ἂν προσφέρωσι, δὲν δύνανται νὰ ἀγοράσωσιν αὐτήν· ἐπιθεωρήσαντες δὲ καὶ τὴν μονόλιθον Ἁγίαν Τράπεζαν, ἀπεφάνθησαν περὶ τοῦ λίθου αὐτῆς ὅτι εἶναι χυτὸς καὶ ἀρχαιότατος.

4) Ἓν μνημεῖον λελαξευμένον ἐν λίθῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντὸς τοῦ μνημείου τούτου, κατὰ τὴν διήγησιν τῶν προσεθνικότων τὴν ἡλικίαν, διετηροῦντο τὰ ρηθέντα δύο ἱερὰ λείψανα μέχρι τοῦ 1844, ὅτε εὐσεβής τις Χριστιανός, Πρόδρομος Ἐκίζογλου ἠτοῦνομα, κατασκευάσας κιβώτιον ἀρᾶιον καὶ ἐζωγραφημένον, ἐνεπέθηκεν ἐν αὐτῷ τὰ ἱερὰ ταῦτα λείψανα.

5) Ἓν ἀργυροῦν ἱερὸν διδασκοπωτήριον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς **Ἀφιέρωμα Σεφδίνου περεστεδζῆ..... 1567.**

6) Ἓν Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀργυροσκεπὲς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς **Τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον ἀφιερώθη ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐν Κελλιβάροις, ἐν ἔτει 1694, τῇ 12 Αὐγούστου.**

Ἐν Κελλιβάροις ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ρηθείσης μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ ἐν Ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐν ᾗ καθ' ἑκάστην τελεῖται ἡ θεία μυσταγωγία, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι δύο ἐκκλησίαι λειτουργοῦσαι ἡ μὲν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου κατὰ παρασκευήν, ἡ δὲ τῶν Ἁγίων καὶ θαυματουργῶν Ἀναργύρων ἐν τῇ ὁμωνύμῳ μονῇ, λειτουργοῦσα κατὰ τετάρτην. Τούτων ἡ μὲν τῆς Θεοτόκου καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τῶν πολλῶν περικυκλούντων αὐτὴν κελλίων καταδείκνυται ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀναφερομένη ἱερὰ μονὴ τῆς Θεοτόκου. Ἡ δὲ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ἦτο κατ' ἀρχὰς μία ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν κωμό-

πολιν ἡμῶν σωζομένων διακοσίων περίπου μικρῶν ἐκκλησιῶν, ἁπασῶν σχεδὸν λελαξευμένων ἐν βράχοις, κειμένη ἐντὸς κοιλώματος ἐκτετεμένου τινὸς λόφου καὶ διατηροῦσι παρ' αὐτὴν καὶ τινα καλλιτεχνικῶς καὶ ταῦτα λελαξευμένα, ἔχοντα ἐντὸς αὐτῶν καὶ λάρνακας, χρησιμευούσας ἴσως πρὸς ταφὴν τῶν ἐν αὐτοῖς πάλαι ποτὲ οἰκούντων ἀσκητῶν, ὡς τοῦτο δῆλον γίνεται ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς εὑρεθέντων ὀστραίων.

Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῶν πολλῶν θαυμάτων τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τελουμένων ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τούτῳ, τὸ ἐκ τῶν περιχώρων πρὸς θεραπείαν συντρέχον ἄπειρον πλῆθος δὲν εὕρισκε μέρος πρὸς κατάλυμα, ἐδέησε νὰ ἐπεκταθῶσι τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ μεταστραπῇ εἰς μονήν, ὅπερ καὶ ἐγένετο, ἀρξαμένου τοῦ ἔργου διὰ τοῦ συνιθους ἁγιασμοῦ τὴν 10 νοεμβρίου τοῦ 1884.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἀνασκαφῇ εὑρέθησαν κάτωθι τῆς ἁγίας Τραπέζης μικρὰ τεμάχια ἁγίων λειψάνων ἐντὸς θήκης λιθίνης, ἐχούσης σχῆμα ὀρθογωνίου, μήκους 0,10 τοῦ μέτρου, σημεῖον ὅτι εἶχον τεθῆ ἐν τῇ ἐγκαινιασμῷ τοῦ παρεκκλησίου ταύτου. Καὶ οὕτω μετὰ τριετῆ ἀδιάκοπον ἐργασίαν, ἀδείας ἀποπερατωθείσης τῆς οἰκοδομῆς, τὴν 31 αὐγούστου 1888 ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἰκονίου κυροῦ Ἀμβροσίου τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς.

Ὁ ἱερὸς οὗτος ναὸς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, ἔχων μῆκος μὲν μετὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ τοῦ νάρθηκος 24 πήχεων, πλάτος δὲ καὶ ὕψος μετὰ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ τρούλλου ἀναλόγως τοῦ μήκους, εἶνε ἐκτισμένος ἐκ λευκοῦ λίθου, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τεσσάρων κίονων τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ εἶναι κεκοσμημένος δι' εἰκόνων καὶ ζωγραφιῶν. Τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ναοῦ κατέχει μικρὸς κῆπος, ἐκ διαφόρων δένδρων πεφυτευμένος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εἶναι λελαξευμένα τὰ πρὸς κατάλυσιν εὐρύχωρα δωμάτια μετὰ τῶν ἀναγκαιούντων ἐπίπλων.

Β'.

Οἱ κάτοικοι τῶν Κελλιβάρων. Ἐπιτηδεύματα καὶ ἀσχολίαι αὐτῶν.

Τὸν Πληθυσμὸν τῶν Κελλιβάρων ἀποτελοῦσιν ἐξακόσιαι περίπου οἰκογένειαι, ἐξ ὧν πεντήκοντα μόνον ὀθωμανικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ ὀρθόδοξοι· ὁμιλοῦσι δὲ πᾶσαι κοινῶς τὴν ὀθωμανικήν. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι εἶναι ἐν γένει νοήμονες, ἐπιχειρηματικοὶ καὶ φιλόπονοι. Τινὲς τούτων, μεταβαίνοντες εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ εἰς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας ἢ εἰς τὸ ἐπίνειον αὐτῆς Ζεφύριον (Μερσίνα), ἀσχολοῦνται ὡς παντοπῶλαι ἢ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ σπανιολαίου, τινὲς δὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο μετέρχονται καὶ ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν· ἄλλοι εἶναι ἀγγειοπλάσται, ὅτοι κατασκευάζουσι τὰ πλέον ἐν τῇ Ἀνατολῇ χρησιμεύοντα πίθινα ἀγγεῖα, ὑδρίας, ὑδραγωγοὺς σωλῆνας καὶ διάφορα κεραμίδια· ἕτεροι εἶναι σιδηρουργοί, ὀλίγοι ὑποδηματοποιοὶ καὶ βαφεῖς καὶ οἱ λοιποὶ γεωργοί.

Αἱ γυναῖκες ἐν Κελλιβάροις ἀσχολοῦνται κυρίως περὶ τὴν ὑφαντικήν, κατασκευάζουσι διάφορα οἰκιακὰ βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα, ἰδίᾳ δὲ καὶ καλλίστους καὶ ἀρίστης ποιότητος τάπητας, μάλλινα παραγναθίδια καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις διάφορα μάλλινα περικαλύμματα ἀνακλίντρων καὶ ζωστῆρας, ὀλίγαι δ' αὐτῶν ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ραπτικήν.

Γ'.

Πνευματικὴ κατάστασις καὶ ἐκπαίδευσις τῶν Κελλιβαρηνῶν.

Οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τῶν Κελλιβάρων, ἀνέκαθεν φιλόμουσοι, ἐφροντίζουσι πάντοτε διὰ τὴν νεολαίαν, ὑπὲρ ἧς κατέβαλον πολλὴν προσπάθειαν, καίτοι δὲν κατόρθωσαν νὰ ἐκμάθωσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ λαλῶσιν αὐτήν. Κατὰ τοὺς προσβυτικοὺς ἀπὸ τοῦ 1802 οἱ Κελλιβαρηνοὶ διετήρουν σχολεῖα δημοτικὰ μέχρι τοῦ 1850. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐχρημάτισαν δημοδιδάσκαλοι ἀλληλοδιαδόχως οἱ μακαρ μέν, ἀλλὰ τὴν κατὰ θεὸν παιδείαν κεκτημένοι: Λεόντιος ἀρχιμανδρίτης ὁ Ρύσιος, ὁ ἱερεὺς παππᾶ Σάββας Κελλιβαρινός, Κωνσταντῖνος Σοφοῦ, Παππᾶ Ἀνδρέας, Μωϋσῆς Πορλῆς, Κυριακὸς ἐκ Κερμίρας, Πρόδρομος Ἀτλαμάζογλου Κελλιβαρινὸς καὶ ὁ φιλόμουσος ἠδὴ ἐν Κελλιβάροις κ. Ἀναστάσιος Γαγιτανσῆς· μετὰ δὲ τοῦτον κατὰ τὸ 1850 ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ τότε περιφήμου ἀνὰ τὴν Καππαδοκίαν διδασκάλου κυροῦ Ἀγαθαγγέλου, ὁ Ἰσαακὶμ Μακεδογλους, ὅτε καὶ ἡ μέχρι τότε δημοτικὴ σχολὴ μετεβλήθη εἰς ἑλληνικήν. Μετὰ τινων δὲ ἐτῶν διδασκαλίαν διεδέξατο αὐτόν, ἀποθανόντα τῷ 1855, ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἱερεὺς ἤδη ἐν Κελλιβάροις, ἀδιάστατος ἱερομόναχος Ἀγάπιος. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ πενιχρὰ αὕτη σχολὴ εὑρίσκετο ἐντὸς βράχου τινὸς παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἀγαπίου ἡ κοινότης, ἀπαλλάττουσα τοῖς εἰς τὴν σχολὴν ταύτην φοιτῶντας ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ βράχου ὑγρασίας, ἠποδόμησεν ἐκ θεμελίων, τῷ 1860, ἐπὶ τερπνῆς καὶ ἀνοικτῆς θέσεως τὴν νῦν Σχολήν. Κατὰ τὸ 1862, παραιτηθέντος τοῦ κυρίου Ἀγαπίου, προσεκλήθη ἑλληνοδιδάσκαλος εἰς τὴν νεοδμητον Σχολὴν ἐξ Ἰντζέδου ὁ κ. Τεργιόγλους, ὃν διεδέξατο, τῷ 1864, ὁ νῦν ἐν Κελλιβάροις ἱεροπράκτων πιδέσιμος παπᾶ Ἰωακεὶμ Οἰκονόμος. Τῷ 1865 προσεκλήθη ὁ ἐκ Προκοπίου Εὐσταθίος, ἑλληνοδιδάσκαλος, ὃν μετὰ πενταετῆ καρποφόρον διδασκαλίαν μετὰ τῶν ὑποδιδασκάλων κ. Ἰωάννου Παντελεημονίδου (νῦν ἀρχιμανδρίτου) καὶ τοῦ αἰδεσίμου παπᾶ Νικολάου, παρατιθέντος, τῷ 1870 διεδέξατο ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κ. Ἀβραὰμ Καλλινίκου, μετὰ τοῦ Χαραλάμπους Χριστοφόρου, τῷ 1873 διωρίσθησαν οἱ κύριοι Χαραλάμπης Χριστοφορίδης καὶ Πλίης παπᾶ Παϊσίου (νῦν ἱερεύς). Τῷ 1878 ἐκ δευτέρου ὁ παπᾶ Νικόλαος μετὰ τοῦ Καλλινίκου Χαραλάμπους. Τῷ 1880 ὁ Κλίμις Ἰωάννου καὶ ὁ Π. Χριστοφορίδης (νῦν παπᾶ Σαββᾶς). Τῷ 1887 ὁ ἐκ Νεαπόλεως Γαβριὴλ παπᾶ Ἀρχαγγέλου. Τῷ 1888 ὁ ἐκ Σιναδοῦ ἀπόφοιτος τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς κ. Μηνᾶς Βλασιάδης μετὰ τοῦ Χαραλάμπους Χριστοφορίδου. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα, εἰ καὶ πολλαὶ προσπάθειαι κατεβλήθησαν πρὸς βελτίωσιν τῆς μεθόδου τῆς σχολῆς, οὐδὲν ὅμως κατορθῶθη μέχρι τῆς σήμερον. Τῷ 1890 παραιτηθέντος τοῦ Χαρ. Χριστοφορίδου, διωρίσθη ὁ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς ἐν Καισαρείᾳ Ροδοκανακείου σχολῆς κ. Λουκᾶς Μ. Λουκίδης Κελλιβαρινὸς μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ αὐτοῦ κ. Δ. Δανιηλίδου ἐκ Μελακοπῆς καὶ οὕτως ἐφηρμόσθη ἐν μέρει τὸ σύστημα τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ κωμόπολις ἐστερεῖτο παρθεναγωγείου. Τῷ 1889 τῇ συνεργίᾳ τοῦ ἀρχιμανδρίτου κ. Ἰωάννου Παντελεημονίδου προσεκλήθη ἡ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιοταφιτικοῦ Παρθεναγωγείου κ. Μαρία Ἀλεκτορίδου καὶ διωρίσθη παρθεναγωγός, ἐπὶ ταύτῃ ἐνοικιασθέντος κατάλλήλου καὶ εὐρυχώρου οἰκήματος, προσληφθείσης ὡς βοηθοῦ καὶ τῆς κ. Χ'' Ἀκυλλίνης Χ'' Γεωργίου. Αἱ κυρίαι αὗται, ὡς καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ τε ἑλληνικοῦ καὶ δημοτικοῦ σχολείου ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ κ. Λουκᾶ Μ. Λουκίδου συνεργάσθησαν ἐπὶ ἔτος. Τὸ ἐπιὸν ὅμως ἔτος παραιτηθέντων τῶν διδασκάλων ἀνεπληρώθησαν αἱ θέσεις αὐτῶν πάλιν ὑπὸ τοῦ Χ. Χριστοφορίδου καὶ τοῦ Κ. Χαραλαμπίδου.

Ἐκ τῶν καταχωρισθέντων καὶ τῆς ἀπαριθμήσεως ταύτης κατάδηλον γίνεται ὅτι οἱ Κελλιβαρηνοί, καίπερ προνοοῦντες ἑκάστοτε ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς νεολαίας αὐτῶν, ἕνεκα ἴσως τῶν πενιχρῶν αὐτῶν εἰσοδημάτων μικρὸν προώδευσαν.

(Ἀκολουθεῖ).

ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΑΣ

Οὐδενὸς ἄλλου μεταξὺ τῶν χρησίμων φυτῶν ἡ καλλιέργεια κατέσχε τὸ ἀντικείμενον τοσούτων πολυαρίθμων ἐναστχολήσεων καὶ ἐνδελεχοῦς μελέτης ὅσον ἡ τῆς ἀμπέλου. Αὕτη ἕνεκα τῆς σπουδαιότητός της κατέχει ἰδιάζουσαν θέσιν ἐν τῇ γενικῇ γεωργίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀμπελουργία· ἡ δὲ ἀμπελογραφία, ἥτις ἐξετάζει τὰ διάφορα ὑπὸ τῆς ἀμπελουργίας χρησιμοποιούμενα κλήματα, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τῆς βοτανικῆς κλάδον, σπουδαῖοι δὲ καὶ περιώνυμοι ἄνδρες ἀφιέρωσαν ἀποκλειστικῶς τὸν χρόνον καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν εἰς τὴν πρόοδον αὐτῆς. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀμπελουργία δύναται νὰ θεωρηθῇ σήμερον ὡς ἡ ἀσφαλεστάτη βάσις τῆς γεωργικῆς εὐημερίας τῶν ἐθνῶν, ἅτινα κατέχουσιν αὐτήν· διότι αὕτη παρέχει εἰς τὴν γεωργίαν προϊὸν ἐπικερδέστατον, εἰς τὸ ἐμπόριον σπουδαῖον στοιχεῖον ἐμπορικῆς ἀνταλλαγῆς καὶ εἰς τὰς κυβερνήσεις ὕλην διὰ φορολογίαν γονιμοτάτην. Ἐκτὸς ὅμως τῆς κατ' ἐξοχὴν θετικῆς (πρακτικῆς) τάσεως τοῦ πράγματος, ὁ ἐπιστήμων εὑρίσκει εἰς τὰ ἐν αὐτῇ πρὸς λύσιν προβλήματα ἀπέραντον πεδίον ἐλκυστικωτάτων ἐρευνῶν, ὁ φιλάνθρωπος βλέπει ἐν αὐτῇ πηγὴν εὐπορίας διὰ τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, οἱ δὲ ἐρασιτέχναι, κατάθελγόμενοι ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ χρώματος τῆς ἀμπέλου καὶ ὑπὸ τοῦ χαρίεντος σχήματος τῶν οἰνάρων της, εὑρίσκουσι πολλάκις τὸ ἀντικείμενον κομψοτάτων συνθέσεων.

Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου ἦτο γνωστὴ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἀρχῆθεν εὗρεν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἄμπελον ἐν τῇ περὶ τὸ Ἀραρὰτ χώρᾳ εἰς ἀγρίαν κατάστασιν, ὁ δὲ καρπὸς αὐτῆς προσείλκυσε τὴν προσοχήν του. Ἡ ἱερὰ Βίβλος ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος ἀμέσως μετὰ τὸν ἱστορικὸν κατακλυσμὸν περιγράφει τὸν Νῶε φυτεύοντα ἄμπελον, καταχρίσμενον μάλιστα τὸ πρῶτον αὐτῆς. Βραδύτερον αἱ μυθολογίαι ἀπέδωκαν εἰς θεοὺς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι αὗται ἐθεοποίησαν τοὺς χρησίμους ἀνθρώπους, οἵτινες ἐπροίκισαν τὸν τόπον των διὰ τοιούτου προϊόντος· οὕτω παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὁ Κρόνος, παρὰ δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις ὁ Ὄσιρις· ὁ δὲ Βάκχος κατακτὼν τὰς Ἰνδίας εἰσήγαγε καὶ τὴν ἄμπελον. Τινὲς ὅμως παραδέχονται, ὅπερ πιθανότερον, ὅτι οἱ Ἄριοι ἐγίνωσκον τὴν παρασκευὴν τοῦ οἴνου καὶ ὅτι εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι, ὁ δὲ Κάδμος ἀνεζωπύρησεν αὐτὴν ἐν Βοιωτίᾳ κατὰ τὸ 16ον αἰῶνα π. Χ. Ὁ παραγόμενος ὅμως τότε οἶνος ἐχρησίμευσε μόνον διὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας καὶ ἴσως μόνον τῆς οἰκογενείας· προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ναυτιλίας βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένης, βαθμηδὸν ἀπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου σχήματος τῆς Μεσογείου τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἀπὸ παραλίας εἰς παραλίαν ἄρχεται κυριεῦον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, τελευταίως δὲ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἡ παραγωγὴ τοῦ οἴνου ηὐξήθη ἕνεκα τῆς προσόδου ταύτης, γνωστότατον δὲ συγγένει σήμερον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου οἱ Ἕλληνες μεγάλα ἐκέρδαινον ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν οἴνων των, τῶν ὁποίων ἐπισημότατοι ἦσαν οἱ τῆς Μαρωνείας, τῆς Κρήτης, Λέσβου Λήμνου, Σμύρνης καὶ Χίου.

Ἡ Ἰταλία ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπρομηθεύετο τὸν οἶνον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, εἰ καὶ ἐνωρὶς εἰςαχθεῖσα ἐν αὐτῇ, ἀνεπτύχθη βραδύτατα κατ' ἀρχάς, διότι ἕνεκα τῶν διηνεκῶν πολέμων ἔλειπεν ἡ ἀπαιτουμένη ἀσφάλεια πρὸς ἵδρυσιν ἐπιχειρήσεως μακρᾶς προθεσμίας, ἥτις ἀπαιτεῖ πίστιν εἰς τὸ μέλλον. Οὕτως ἐπὶ τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ρώμης ὁ οἶνος ἐθεωρεῖτο ἀντικείμενον πολυτελείας, ἐποίουν δὲ χρῆσιν αὐτοῦ μετὰ πολλῆς φειδοῦς καὶ ἀπηγορεύετο εἰς τὰς γυναῖκας. Ὁ Νουμᾶς ἐδίδαξεν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸ κλάδευμα τῆς ἀμπέλου, ἀπαγορεύσας κατὰ τὰς θυσίας τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου τοῦ προερχομένου ἐξ ἀμπέλου, μὴ κλαδευθείσης διὰ σιδηροῦ ἐργαλείου. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου προήχθη κατὰ τὸν ἕον π. Χ. αἰῶνα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου. Ταχέως δ' αὕτη ἀπέβη σπουδαῖος τῆς Ἰταλικῆς γεωργίας κλάδος, ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἔργα τῶν λατίνων συγγραφέων (Κάτωνος, Βάρρωνος, Πλινίου, Βιργιλίου, Κολουμέλλα), οἱ δὲ ὑπ' αὐτῶν ὑποδεικνυόμενοι διάφοροι τρόποι, ὡς καὶ αἱ ἄφθονοι εἰσοδεῖαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταδεικνύουσι τὸν μέγιστον βαθμὸν τῆς προόδου τῆς ἀμπελουργίας.

Οἱ Φωκαεῖς, ἱδρύσαντες τὴν Μασσαλίαν κατὰ τὸ 600 π. Χ., εἰσήγαγον εἰς τὴν Γαλλίαν διάφορα κλήματα καὶ τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν· καθὼς μαρτυρεῖ βραδύτερον ὁ Ἰουστῖνος οἱ Γαλάται παρὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μασσαλίας ἐδιδάχθησαν τὸν τρόπον τῆς κλαδεύσεως τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν φύτευσιν τῆς ἐλαίας. Καὶ ὁ Στράβων ἐπίσης ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του περιγράφει τοὺς Γαλάτας πολεμιστὰς μᾶλλον ἢ γεωργούς, ὁ δὲ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει λαοὺς γένους τῆς Γαλλίας ἀνταλλάσσοντας τὸ τέκνον των ἀντὶ πίθου οἴνου. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὁ Πλίνιος ὁμιλεῖ μετὰ περιφρονήσεως περὶ τῶν γαλλικῶν οἴνων, ἐπὶ Καίσαρος παρατηρεῖται πρόοδος, ἀλλ' ἐπελθόντων βραδύτερον βαρβάρων λαῶν ἡ ἀμπελος καταστράφη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πώρου οἱ Ρωμαῖοι ἐξετίμων περισσότερον τοὺς γαλλικοὺς οἴνους ἀντὶ τῶν ἰταλικῶν, οἵτινες προήρχοντο ἀπὸ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ κρεμαστῶν κλημάτων· διὸ ὁ Κινέας εὑρίσκων στυφὸν καὶ ἄωρον τὸν ὑπὸ τῶν φιλοξενούντων αὐτὸν Ρωμαίων προσφερόμενον οἶνον εἶπεν εἰρωνικῶς: «Καλῶς πράττετε κρεμώντες τὴν μητέρα (ἄμπελον) τοιούτου (οἴνου) τέκνου». Βραδύτερον οἱ Ἰταλοὶ ἀμπελοκτήμονες, φοβηθέντες τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ καταπληκτικὴν πρόοδον τῆς ἀμπέλου, κατώρθωσαν ὥστε ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀποφυγῆς τοῦ λιμοῦ νὰ διαταξῇ ὁ Δομετιανὸς τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἀμπελώνων τῶν χωρῶν τούτων. Ἐπὶ Νέρβα ὅμως, Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ ἡ ἄμπελος πάλιν προοδεύει· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Πρόβος, κατιδὼν τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τῆς ἀμπελουργίας ἐν Γαλλίᾳ ὡς πρὸς τὸν ἐκπολιτισμόν, τὴν εἰρηνοποίησιν αὐτῆς καὶ τὸ σπουδαῖον ἐμπόριον, μετεχειρίσθη τὰς ἰδίας λεγεῶνάς του πρὸς φύτευσιν νέων ἀμπελώνων.

Τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου εἰσήγαγον οἱ Ρωμαῖοι εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσας χώρας καὶ ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν· αἱ βαρβαρικαὶ ὅμως ἐπιδρομαὶ καὶ ἡ ἵδρυσις τοῦ φεουδαλικοῦ συστήματος περιώρισαν τὴν ἄμπελον εἰς τὸν περίβολον πύργου ἢ εἰς κλειστὸν μοναστήριον.

Ὑπὸ τὴν στιβαρὰν χεῖρα Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἡ ἄμπελος ἀναλαμβάνει. Τὰ στρατεύματα αὐτοῦ εἰσάγουσιν αὐτὴν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἐλβετίαν· ἀπὸ τοῦ 9ου ἤδη αἰῶνος ἀρχονται αἱ φυτεῖαι εἰς τὴν Αὐστρίαν, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Βοημίαν καὶ τὸ περιώνυμον Furmint τοῦ Tokai εἰσήχθη εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κατὰ τὸ 1250 μ. Μ. Μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ οἱ βάρβαροι Νορμανδοὶ καὶ ἄλλοι, ὡς καὶ οἱ πειραταί, ἀναγκάζουσι τοὺς Γαλάτας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὅμως χρόνον ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Ἀράβων αὕτη προοδευσε τὰ μέγιστα ἐν τῇ Ἱσπανίᾳ. Τὸ δὲ σπουδαῖον γεωργικὸν βιβλίον τοῦ σοφοῦ Ἰμπν-Ἀλλ-Ἀουάμ, περιέχον πολυτίμους περὶ τῆς ἀμπέλου πληροφορίας, καταδείκνυει τὴν μεγάλην αὐτῆς πρόοδον παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις του.

Ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων οἱ βασιλεῖς ἤρξαντο νὰ προστατεύωσι τὴν ἄμπελον, ἡ δὲ καταπερμάτισις τῆς κτηματικῆς περιουσίας, ὡς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον αὐτῆς.

Κατὰ τὸ 1775 ἡ Γαλλία εἶχεν 800,000 ἑκτάρια ἀμπελώνων, 1,500,000 κατὰ τὸ 1789· κατὰ τὸ 1800 εἶχεν 1,900,000 ἑκτάρια. Τὸ δὲ 1850 εἶχε 2,000,000· μικρὸν δὲ πρὸ τῆς ἐνακήψεως τῆς ξηροφυλλίας τῷ 1865 εἶχε 2,500,000 ἑκτ. ἤτοι πλέον τοῦ ἡμίσεως τῶν καλλιεργουμένων ἀμπελώνων τῆς οἰκουμένης ὅλης.

Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τῆς ἀμπέλου ἐν τῇ Εὐρώπῃ. — Ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ ἄμπελος καλλιεργεῖται ἰδίως διὰ τὸν καρπὸν αὐτῆς οὐχὶ δὲ πρὸς παραγωγὴν οἴνου· ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ ἄξιοι μνείας ἀμπελῶνες εὑρίσκονται πλησίον τῆς Σμύρνης, εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ εἰς τὴν Ἐρζερούμ. Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ρόδος παράγουσιν οἴνους. Εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου, εἰς τὴν Γεωργίαν, εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ εἰς τὴν Περσίαν παράγεται ἐπίσης ὀλίγος οἶνος. Ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ ἡ ἄμπελος δὲν ἐπιτυγχάνει ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως καὶ τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων, ἅτινα ἐμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Εἰς τὴν Κίναν ἡ καλλιέργεια αὐτῆς ἦτον ἀρχαίοτατα διαδεδομένη, ὡς φαίνεται εἰς διάφορα δημώδη ᾄσματα, ἀλλ' ἕνεκα τῆς πρόοδου τῆς μέθης μέγα μέρος ἀμπελώνων δι' αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων ἐξερριζώθησαν, ἡ δὲ χρῆσις τοῦ οἴνου ἐγκατελείφθη.

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ εἰς πάντα τὰ βόρεια παράλια τὰ πορὰ τὴν Μεσόγειον (Αἴγυπτον, Τρίπολιν, Τύνιδα, Ἀλγερίαν καὶ Μαρόκον) εὑρίσκεται ἡ ἄμπελος, πρὸς παραγωγὴν ὅμως οἴνου μόνον ἐν τῇ Ἀλγερίᾳ καὶ Τύνιδι μεγάλαι ἀμπελῶνες ἐφυτεύθησαν.

Ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ αἱ νῆσοι Ἀζόραι, ἡ Μαδέρα καὶ αἱ Κανάριαι παράγουσι περιφήμους οἴνους. Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ αἱ ἀμπελῶνες τῆς Εὐέλπιδος ἄκρας παράγουσι τὸν περίφημον οἶνον τῆς Κωνσταντίας.

Ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ ἰσχάτως ἐφυτεύθησαν ἄμπελοι μετὰ πολλῆς ἐπιτυ-

χίας, εἰς τὴν Αὐστρίαν δὲ ἐξ αὐτῶν παραγόμενος οἶνος ἐβραβεύθη εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1889· δυστυχῶς ὅμως ἡ ξηροφυλλία ἐνέσκηψε καὶ ἐκεῖ.

Ἐν τῇ Ἀμερικῇ πάντα σχεδὸν τὰ ἐγχώρια κλήματα εἶνε ἀκατάλληλα πρὸς παραγωγὴν καλοῦ οἴνου. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐπανειλημμένως εἰσήχθη ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἄμπελος, ἀλλ' ἐξηλείφθη ὑπὸ τῆς ξηροφυλλίας· νῦν ὅμως, τροποποιηθέντων τῶν τρόπων τῆς καλλιεργείας αὐτῆς, ὑπάρχουσι καλοὶ ἀμπελῶνες. Ἡ Ἀργεντινὴ Δημοκρατία, ἡ Χιλὴ καὶ τὸ Περοῦ ἐφύτευσαν ἰσχάτως ἀμπελῶνας.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς καταστάσεως τῆς ἀμπελουργίας εἰς τὰς διαφόρους ἠπείρους τῆς γῆινου σφαίρας ἀμέσως καταφαίνεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι μόνον ἐν αὐτῇ ἐξηπλώθη αὕτη ἐπὶ ἀσφαλῶν βάσεων, ἐκ δὲ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν διαφόρων οἰνοφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν παρατηρεῖται ἡ μεγίστη ὑπεροχὴ τῆς γαλλικῆς ἀμπελουργίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ποσότητα καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα.

Ἐν Νεαπόλει, τῇ 2 ἀπριλίου 1892.

ΔΗΜ. ΓΡ. ΤΣΙΩΜΗΣ
γεωπόνος.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἀνέκδοτοι ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ Δράμας. — Ἐν Δράμᾳ παρατηροῦνται ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρχαίων λίθων, ὧν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἰφείσθη, καὶ ἐπιγραφαί τινες ἑλληνικαὶ καὶ ρωμαϊκαὶ ἀνέκδοτοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τούτων ἀντιγράψαντές τινας δημοσιεύομεν συμπληροῦντες τὰς ἐλλείψεις ἢ συντετριμμένας λέξεις αὐτῶν.

α'. Ἐν τῷ προαυλίῳ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ βάσεως τετραγώνου ἢ ὑποβάθρου ἀρχαίου ἀγάλματος, ἐκ λευκοῦ λίθου, ἀναγινώσκεται ἄνωθεν μὲν ἐπὶ πλαισίου προεξέχοντος ἡ ἐπιγραφή :

MINERVA·D AVG·ET·SACRA

κάτωθι δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἡ ἐπιγραφή :

L·VOLVSSIVS · VALEN[S
ET·VOLVSSIAN V S·E

Minerva d[ea]? aug[usta?] et Sacra
L[ucius] Volussius Valen[s
et Volussianus e(xcivorum?]

Ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ πλαισίου εἰκονίζονται ὅδε κεφαλαὶ νεανικαὶ καὶ μεταξὺ αὐτῶν μικρὸν ἀέτωμα.

Μετὰ τὸ Minerva τὸ στοιχεῖον D. συνεπληρώσαμεν d e a.—

β'. Ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ προαυλίου τοῦ ναΐσκου τῶν Ταξιαρχῶν ἐπὶ μεγάλου ὀρθογωνίου λίθου παρατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή (Ὕψ. γραμ. 0ᵐ, 10):

G· HON· AED· DE C·

G(aius) hon (oratus) æd (ilis) de c (imum ἢ de civibus). — Γάιος τετιμημένος ἀγορανόμος τὸ δέκατον ἢ παρὰ τῶν πολιτῶν.—

Τὸ de c. συμπληροῦται καὶ decimum καὶ de civibus, διότι τὸ C φαίνεται πως ἐν διαστάσει πρὸς τὸ DE.

γ'. Αὐτόθι, ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἐπὶ λίθου τετραγώνου ἐπὶ τῆς θύρας κειμένου.

Ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου ἄνωθεν μὲν παρατηροῦνται ἴχνη γραμμάτων μεγάλων καὶ εὐρέων, ἐξ ὧν μόνον τὰ στοιχεῖα ταῦτα δυνατὸν νὰ συμπληρωθῶσιν:

ANXLVIID . . . . . (an. XLVII d. ...)

κάτωθεν δὲ τούτων :

F· C· IN· MAR· CAIO· VISP· DA . . .

F(acientum) C(uravit) in Mar(co) Caio Visp(asiano) da. . .

δ'. Ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ ναοῦ εἶναι ἐντετειχισμένον τεμάχιον ἐκ λευκοῦ λίθου ἐνεπιγράφου (Ὕψ. γρ 0ᵐ, 08).

IOLL · SCYT
IAFLVTYCH

Ὁ λίθος εἶναι ἀνεστραμμένος.

α'. Ἐπὶ τετραγώνου βάσεως ἐκ λευκοῦ λίθου κειμένου ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Παρθεναγωγείου. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι τῶν μακεδονικῶν χρόνων :

ΠΑΙΞΙΟΣ ΠΗΔΙΣΑ ΔΙΟΝΥΣΩΙ

Παίξιος Πήδιζα Διονύσῳ

Τὸ Ζ εὕρηται καὶ ἀντὶ τοῦ Σ ἐν θρᾳκικαῖς, μακεδονικαῖς καὶ θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς (Παράβλ. Ραγκαβῆ Antiq. Hell. II, Nº 741 στ. 2 Ζμυρναία κτλ.).

Ἐν Δράμᾳ, τῇ 1 ἀπριλίου 1892.

ΝΙΚ. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Βίσμαρκ ἐν τῇ σχολῇ. — Πλείονα τῶν ἑξήκοντα ἐτῶν παρῆλθον ἤδη ἀφότου ὁ πρίγκηψ ἀπεχώρησε τῆς ἀνωτέρας ἐν Βερολίνῳ σχολῆς — ἤτις ἦτο μονὴ πρὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως — ἵνα παρασκευάσῃ ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τὸ μετέπειτα στάδιον αὐτοῦ. Ὅτι ἀσυνήθως εὐφυὴς καὶ ἐπιμελὴς μαθητὴς ἦτο τοῦτο ἀποδείκνυται ὑπὸ τοῦ ἐνδεικτικοῦ ὅπερ ἔλαβε κατὰ τὴν ἀποφοίτησιν. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο οὐδέποτε ἐδημοσιεύθη, ἀντίγραφον τούτου ὅμως ἐκ καλῆς ἐλήφθη πηγῆς. Ὁ Ὄθων φὸν Βίσμαρκ ἦτο ὁ νεώτατος τῶν εἴκοσι μαθητῶν, οἵτινες ἀπεφοίτησαν τῆς ἀνωτάτης τάξεως τῆς σχολῆς ταύτης τὸ Πάσχα τοῦ 1832. Ἦγε δὲ τὸ 17ον περίπου ἔτος τῆς ἡλικίας, διέμεινε δὲ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ τάξει ἐπὶ 1 ½ ἔτος, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ὁ μέσος ὅρος τῆς ἡλικίας καθ' ἣν θὰ ὑπεβάλλετό τις τότε εἰς τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις ἦτο μεταξὺ τοῦ 18ου καὶ τοῦ 19ου ἔτους. Ἰδοὺ τὸ ἀνωτέρω μνημονευόμενον ἐνδεικτικόν :

« Αἱ γραπταὶ ἐξετάσεις περιελάμβανον· α) Ἀρχαίαν Ἱστορίαν : Πολέμους τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν Μακεδόνων βασιλέων, Λατινικὴν πραγματείαν περὶ τῶν πολέμων τῶν Ρωμαίων κατὰ τῶν βασιλέων τῶν Μακεδόνων· β) Νεωτέραν Ἱστορίαν : Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν κυριωτέρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· γ) Μαθηματικά : Ζητεῖται τὸ ἐμβαδὸν σχήματος, περιοριζομένου κατὰ βούλησιν ὑπὸ παραβολικῆς καμπύλης καὶ διαφόρων εὐθειῶν· δ) Γερμανικὴν πραγματείαν : Πῶς ἡ Εὐρώπη ἐκτήσατο καὶ διετήρησεν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἠπείρων τοῦ κόσμου· ε) Ἑλληνικά : Μετάφρασιν μετὰ κριτικῶν σημειώσεων τοῦ ἀπὸ τοῦ στίχου 940 μέχρι τοῦ στίχου 970 χωρίου τοῦ τοῦ Σοφοκλέους Αἴαντος καὶ Ἑλληνικὸν γύμνασμα. Ὁ Ὄθων φὸν Βίσμαρκ ἔλαβε τοὺς ἑξῆς βαθμοὺς ἐν ταῖς προφορικαῖς ἐξετάσεσι : Λατινικά, καλῶς καὶ μετ' εὐχερείας, Ἑλληνικά, καλῶς, Ἀρχαία Ἱστορία, πάνυ καλῶς, Νεωτέρα Ἱστορία, καλῶς, Μαθηματικὰ ἐν γένει καλῶς, Φιλοσοφία, καλῶς. Τὸ γενικὸν ἐν δεικτικὸν ἔχει ὧδε : Αἱ τῆς λατινικῆς γνώσεις αὐτοῦ εἰσὶ καλαὶ ἔν τε τῇ ἀντιλήψει τῶν συγγραφέων καὶ ἐν τῇ εὐχερείᾳ τῆς συνθέσεως. Αἱ τῆς ἑλληνικῆς γνώσεις αὐτοῦ ἔχουσι πάνυ καλῶς. Ἡ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γερμανικῆς δεξιότης αὐτοῦ εἶναι εὐχάριστος, ἱκαναὶ δὲ αἱ τῶν μαθηματικῶν, τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Γεωγραφίας γνώσεις αὐτοῦ. Ἐκ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν ἐσπούδασε τὴν γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας. Θὰ σπουδάσῃ δὲ νομικὰ καὶ οἰκονομολογικὰ ἐν Βόννῃ, Γενεύῃ καὶ Βερολίνῳ· ἀπολύομεν δὲ τὸν ἱκανὸν τοῦτον καὶ καλῶς καταρτισμένον νέον μετὰ τῶν ἀρίστων ἡμῶν εὐχῶν καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν παραιτέρω ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ μετὰ νέας δραστηριότητος ».

Τοσοῦτον λαμπρὸν ἐν δεικτικὸν οἷον τὸ ἀνωτέρω ἦτο σπάνιον πρὸ 60ετίας, σπανίως δὲ δίδοται καὶ νῦν.

Πρωτοβάθμιος παιδευσις ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ — Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς ἐπὶ τῶν σχολῶν τοῦ Λονδίνου ἐπιτροπῆς τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου, συγκροτηθεῖσαν κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1890, ὁ πρόεδρος κ. Δίγκλ ἀπήγγειλε τὸν συνήθη ἐτήσιον λόγον, καθ' ὃν ἀνεθεώρησε τὰ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τελεσθέντα ἔργα καὶ τὰς προόδους. Ἐν τῷ λόγῳ ἐκείνῳ περιείχοντο καὶ αἱ ἑξῆς ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι : Ἐν ταῖς πρωτοβαθμίοις σχολαῖς τοῦ Λονδίνου ὑπάρχουσι 680,493 θέσεις μαθητῶν, ἐνῷ ὁ ἀναγκαῖος ἀριθμὸς τοιούτων θέσεων κατὰ τοὺς ἐν ἰσχύϊ κανονισμοὺς τῆς πρωτοβαθμίου παιδεύσεως ἀνέρχεται εἰς 688,057· ὁ ἀριθμὸς ὅμως οὗτος τῶν θέσεων βαθμηδὸν καλυφθήσεται ὁλόκληρος. Ὡς πρὸς τὴν ἐπιτήρησιν τῆς εἰς τὰς σχολὰς φοιτήσεως, τὸ Λονδῖνον διαιρεῖται εἰς 522 τμήματα, διανενεμημένα εἰς 276 ἐπιθεωρητάς, ὧν ἕκαστος ὀφείλει νὰ φροντίζῃ περὶ 3,000 παίδων περίπου. Ἕκαστος τῶν ἐπιθεωρητῶν τούτων ὀφείλει νὰ βεβαιῶται ἂν πάντες οἱ παῖδες, ὅσοι ὑποχρεοῦνται νὰ φοιτῶσιν εἰς πρωτοβάθμιόν τινα σχολὴν εἰσι πράγματι ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ τῆς οἰκείας σχολῆς καταλόγῳ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον καταρτίζει κατ' ἔτος λεπτομερῆ κατάλογον, προσωπικῶς ἐπισκεπτόμενος ἑκάστην οἰκογένειαν τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ τέτακται. Ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐτησίας ἀναπτύξεως τοῦ παιδικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ὑποχρεοῦται νὰ φοιτᾷ εἰς τὰς σχολὰς ἀνέρχεται εἰς 15,000 κατὰ τὸν μέσον ὅρον τῆς τελευταίας δεκαετίας. Ἡ ἀναλογία δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ ἐν πάσαις ταῖς περιφερείαις· ὑπάρχουσι περιφέρειαι ἐν αἷς ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς φοίτησιν ὑποχρεουμένων παίδων ἠλαττώθη ἀντὶ ν' αὐξήσῃ ἢ καὶ ἔμεινε στάσιμος, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἡ ἐπιγενομένη αὔξησις κυμαίνεται μεταξὺ 50 καὶ 100 παίδων· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ περιφέρειαι ἐν αἷς ἡ ἐν λόγῳ αὔξησις ἀνῆλθεν εἰς 1000, 2000 καὶ 3000 ἔτι παῖδας κατ' ἔτος· περιφέρειαι αὗαι εἶναι αἱ παρουσιάζουσαι τὴν ταχυτέραν αὔξησιν. Τὸ σύνηθες χρονικὸν διάστημα τῆς εἰς τὰς σχολὰς φοιτήσεως ἔδει νὰ ἦναι ἑπταετές, ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ περιορίζεται ἐν Λονδίνῳ εἰς μέσον ὅρον πέντε ἐτῶν.

Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν Γαλλίᾳ πρωτοβάθμιον παίδευσιν παρατιθέμεθα ὧδε ἀριθμούς τινας ἀναγομένους εἰς σχολικὰ ἔτη 1887—88 καὶ 1888—89.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν παντελῶς στερουμένων σχολῶν δήμων ἐλαττοῦται, καθόσον ἀπὸ 98 ἐξῆλθεν εἰς 68. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δήμων, οἵτινες ἔχουσι πληθυσμὸν 500 κατοίκων ἢ καὶ ἀνώτερον τούτου καὶ οἵτινες στεροῦνται δημοτικῆς σχολῆς θηλέων ἀνέρχεται εἰς 1624 ἀντὶ τῶν πρότερον 1684.

Τὰ σχολικὰ καταστήματα, ἅτινα διατίθεντα πρὸς τὴν πρωτοβάθμιον παίδευσιν ἀνέρχονται εἰς 62,133, ἐξ ὧν 50,016 εἰσὶ δημοτικὰ κτήματα. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ὑπερβαίνει κατὰ 2193 τὸν τοῦ σχολικοῦ ἔους 1886—87.

Τὸ γενικὸν ἄθροισμα τῶν πρωτοβαθμίων σχολῶν τῷ 1888—89, μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐτῷ τῶν καλουμένων écoles maternelles ἀνέρχεται εἰς 81,674, ὧν τὰ 67,340 δημόσια καὶ τὰ 14,334 ἰδιωτικά.

Τὸ ὅλον τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ τῶν πρωτοβαθμίων σχολῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν écoles maternelles ἀνῆλθε διὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς 142,600 ὧν 100,193 δημόσιαι καὶ 41,747 ἰδιωτικαί. Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τὸ σχολικὸν ἔτος 1886—87 τοῦτο ἀποτελεῖ αὔξησιν 4005 διδασκάλων ὧν 1861 διὰ τὰς ἰδιωτικὰς σχολὰς καὶ 2144 διὰ τὰς δημοσίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἐνεγράφησαν ἐν ταῖς πρωτοβαθμίοις σχολαῖς, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν écoles maternelles δὲν ἐτροποποιήθη ἐπαισθητῶς ἀπὸ τριετίας· τῷ 1888—89 ἠριθμοῦντο 5,623,401 ἐγγεγραμμένοι, ἐξ ὧν 4,446,851 ἐν ταῖς δημοτικαῖς σχολαῖς καὶ 1,176,550 ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς. Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ σύνολον τῶν σχολῶν, οἱ ὑπὸ τῆς στρατιστικῆς παρεχόμενοι ἀριθμοί εἰσι 5,596,919 διὰ τὸ ἔτος 1886—87 καὶ 5,616,510 διὰ τὸ ἔτος 1887—88.

Κατ' ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδιδομένων ἐνδεικτικῶν ἀποφοιτήσεως ἐκ πρωτοβαθμίων σχολῶν αὐξάνει, διότι τῷ μὲν 1887 ἀνήρχετο εἰς 145,134, τῷ δὲ 1888 εἰς 149,567 καὶ τῷ 1889 εἰς 165,211.

Τὸ ὁλικὸν ποσὸν τῆς δαπάνης τῆς πρωτοβαθμίου διδασκαλίας ἀνέρχεται εἰς 153,817,707 φράγκων.

Ὁ ἀγαλματοποιὸς Ἑρρίκος Νάττερ. — Ὁ διάσημος οὗτος γλύπτης ἀπέθανεν ἐσχάτως ἐν Βιέννῃ ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος ἐπακολουθήσαντος τὴν νόσον Ἰμφλουέντζαν. Ὁ Νάττερ κατήγετο ἐκ Τυρολίας, νέος δὲ ὢν ἐκέρδιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενος ὡς συνήθης τορνευτής, ἰδίᾳ δὲ κατεσκευάζων μορφὰς τοῦ Χριστοῦ. Ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἱκανὰ ἐπορίζετο, ὥστε κατώρθωσε νὰ σπουδάσῃ ἐν Λόγουστοβούργῳ καὶ βραδύτερον ἐν Μονάχῳ, Βερώνῃ καὶ Βενετίᾳ. Ἐν Ἰταλίᾳ εὑρισκόμενος ἔσχε τὸ εὐτύχημα νὰ συνδέσῃ σχέσεις μετ' Ἄγγλου, ὅστις, ἰδιάζουσαν αἰσθανθεὶς ἐν τύπωσιν ἐξ ἀντιτύπου τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, ὅπερ ὁ Νάττερ εἶχε καταρτίσει, ἐξέτεινε τὴν γενναιοδωρίαν αὐτοῦ εἰς τὸν πολλῶν καλλιτεχνικῶν πλεονεκτημάτων εὐμοιροῦντα, γλύπτην. Εἶτα ὁ Νάττερ ἐπεσκέψατο τὴν Φλωρεντίαν καὶ τὴν Ρώμην μεθ' ὁ ἐγκατέστη ἐν Μονάχῳ, ὅπου τὰ ἔργα αὐτοῦ κατεδείκνυον ὅτι ἐκέκτητο τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντον καὶ τὴν εὐφυΐαν. Δύο προτομαί, ἀπὸ τῆς πρώτης ταύτης περιόδου χρονολογούμεναι, ἡ μία Φαύνου καὶ ἡ ἄλλη Βάκχης ἐξετέθησαν ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τοῦ ἄγγλου πάτρωνος αὐτοῦ, τυχούσαι καὶ μεταλλίου. Τὰ μεταγενέστερα ὅμως καὶ τελειότερα ἔργα αὐτοῦ περιλαμβάνουσι τὸ εἰς τὸν Βάλτερ φὸν δὲν Φογελβάϊδε, τὸν γερμανὸν ἀοιδόν, μνημεῖον, τὸ ἐν Ζυρίχῃ μνημεῖον εἰς τὸν Τζβίγκλιον, τὸ εἰς τὸν Χάϋδν λαμπρότατον μνημεῖον ἐνώπιον τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας (Maria hilfer Kircho) ἐν Βιέννῃ καὶ τὸ μέγα μνημεῖον εἰς τὸν Τυρολὸν ἥρωα Ἀνδρέαν Χόφερ ὅπερ εὑρίσκετο ἐσχάτως ἔτι ἐν τῷ χυτηρίῳ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μνημεῖον δὲν θὰ στηθῇ ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ μέχρι τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Ἐν τοῖς μεγάλοις τοῦ Νάττερ καλλιτεχνήμασι δέον νὰ μνημονευθῶσι πρὸς τούτοις καὶ κολοσσιαῖον σύμπλεγμα, παριστῶν τὰς Νόρνας ἤτοι τρεῖς Χάριτας, ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Ober St Veit, ἐν Βιέννῃ ὡς καὶ πολλαὶ προτομαὶ ζώντων πολιτευτῶν, καλλιτεχνῶν καὶ λοιπῶν ἐξέχων προσώπων. Ἐκ τούτων πάλιν καλλίστη θεωρεῖται ἡ προτομὴ τοῦ πρίγκηπος Βίσμαρκ, ἡ ἐν Φραγκφούρτῃ στηθεῖσα καὶ φέρουσα ἐν τῇ βάσει τὴν ἐπιγραφήν : « Ἡμεῖς οἱ Γερμανοὶ φοβούμεθα τὸν Θεὸν καὶ οὐδένα ἄλλον ».

ΟΙ ΤΗΣ ΣΙΔΩΝΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΣΑΡΚΟΦΑΓΟΙ

(Ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως).

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ὁ Αὐκιος Σαρκοφάγος ἔχει τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ κάπου ὑπάρχει σύγχυσίς τις εἰς ἓν τοὐλάχιστον πρόσωπον, οὗτινος ἡ στάσις εἶναι ἀριστερὰ καὶ βεβιασμένη. Ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ λέοντος ὅπου δύο τέθριπποι παρίστανται ἐν εἴδει ζεύγους, οἱ πόδες καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων παρουσιάζουσι συμμετρίαν μὴ ἀπηλλαγμένην ποιᾶς τινος μονοτονίας· ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ γυναικεῖαι κεφαλαὶ τελείας τέχνης καὶ ἐξόχου χάριτος. Ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν δύο κενταύρων οἵτινες ὠθοῦσι τοὺς γλουτοὺς αὐτῶν καὶ ἀπειλοῦσιν ἀλλήλους διὰ τῶν γρόνθων ὁ καλλιτέχνης κάλλιστα ἐχαρακτήρισε τὴν σφοδρότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν θηριωδίαν τῶν ὄντων τούτων, ἅτινά εἰσι κατὰ τὸ ἥμισυ ἄνθρωποι. Ταῦτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν εἰκόσι φαινομέναις ἐν παραστάσει γρυπῶν, οἵτινες ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, φαίνονται ἕτοιμοι νὰ ἀλλοσπαραχθῶσι διὰ τοῦ ὄξεος αὐτῶν ράμφους, ἂν μὴ ἐχωρίζοντο ὑπὸ τῆς μεσολαβούσης γραμμῆς τοῦ τυμπάνου, ἰδίᾳ δὲ αἱ σφίγγες αὗαι μετὰ τῶν μακρῶν ἀνυψωμένων πτερῶν, μετὰ προσώπου καὶ στήθους γυναικός, τὸ σῶμα τῶν ὁποίων φαίνεται ἐκ τοῦ πλαγίου ἀλλ' αἵτινες στρέφουσι τὴν κεφαλὴν ὡσεὶ ἐπιθυμοῦσαι νὰ δείξωσι αὐτὴν κατὰ πρόσωπον εἰς τὸν θεατὴν· παράδοξος ἔκπληξις μελαγχολίας παρ' αὐταῖς ἀνακαλύπτεται, καθιστώσης συγκινητικωτέραν ἔτι τὴν ἀποτρόπαιον καὶ τραγῳδίαν ἔκφρασιν τοῦ γείτονος ζεύγους. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι ἐκζητημένη· ἐπιτυχὴς δὲ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς.

Παρὰ τὰ ἐξαιρετικὰ πλεονεκτήματα τῶν δύο τούτων μνημείων ὁ ἐκ τῶν τριῶν σαρκοφάγων τὰ μάλιστα θέλξας με καὶ οὗτινος αἱ γραμμαὶ διετηρήθησαν κάλλιον ἐγκεχαραγμέναι ἐν τῇ μνήμῃ μου εἶναι ὁ Σαρκοφάγος τῶν θρηνῳδῶν. Ἡ πρώτη αὐτοῦ βάσις εἶναι πρωτοτυποτέρα. Οὐδὲν γινώσκω ἀλλαχοῦ προσομοιάζον πρὸς τὴν ἀλληλουχίαν ταύτην τῶν ἀπαθῶν μορφῶν, τῶν παρεισηγμένων μία πρὸς μίαν ἐν τοῖς

τῶν κιόνων διαστήματα. Οὗτος ἀποτελεῖ μνημεῖον ζώσης ἀρχιτεκτονικῆς, ἧς ὁ ρυθμὸς συνέζευκται τῷ τῆς γλυπτικῆς. Δὲν εἶναι ὅμως τοῦτο μόνον, ὅπερ καθίστησι τὸ μνημεῖον τοῦτο μοναδικὸν ὡς πρὸς τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ νέον ἐν τῇ ἑλληνικῇ τέχνῃ. Ἰδοὺ τὸ ὅλως ἰδιάζον αὐτῷ· χωρὶς ποσῶς νὰ παραβλαβῇ τὸ ἔξοχον τῆς παραστάσεως, αἱ εἰκόνες αὗται ἐνδιαφέρουσιν ἰδίᾳ, ἅτε καθιστῶσαι ἐπαισθητὴν ποιάν τινα εὐψυχίκην κατάστασιν, ὡς λέγομεν σήμερον. Ἐὰν περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὸ κυριώτερον ἀνάγλυφον αἱ ὀκτωκαίδεκα μορφαί, αἵτινες ἀποτελοῦσιν αὐτὸ ἐκδηλοῦσι πᾶσαι ἐν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ αἴσθημα, τὴν θλῖψιν· τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐκδηλοῦσι διὰ τοῦ χαρακτῆρος τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ συνόλου τῆς παραστάσεως, διὰ τοῦ βλέμματος τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες φαίνονται χανόμενοι εἰς τὸ θεάσημα καὶ ἀναζητοῦντες ἐκεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀπόντος, διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως ὁλοκλήρου τοῦ σώματος καὶ ἰδίᾳ τῶν βραχιόνων, αἵτινες καταπίπτουσιν ὡς νεναρκωμένοι καὶ ἀπεγοητευμένοι ἐκ τῆς ἐνεργείας.

Τὴν αὐτὴν προκαλεῖ ἔκπληξιν καὶ ἡ ποικιλία τῶν μέσων, ἅτινα κατώρθωσε ν' ἀνεύρῃ ὁ γλύπτης πρὸς παράστασιν πασῶν τῶν ἀποχρώσεων τοῦ αὐτοῦ πάντοτε αἰσθήματος, ὅπερ ἐπειράτο νὰ ἐκφράσῃ. Ἐν τούτῳ ἔκτακτον ἐπεδείξατο ἐπιδεξιότητα καὶ ἱκανότητα. Οὔτε δύο δύναταί τις ν' ἀνεύρῃ πρόσωπα, ἅτινα καθ' ὁλοκληρίαν νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς ἄλληλα. Μία τῶν γυναικῶν τούτων φαίνεται κατὰ πρόσωπον, ἑτέρα ἐκ τοῦ πλαγίου, ἑτέρα κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Αἱ μέν, εἰσὶν ὀρθαί, αἱ ἄλλαι παρίστανται, ὡσεὶ τὰ γόνατα αὐτῶν ἀπερρήγνυντο κάτωθεν αὐτῶν, κατὰ τὸ ἥμισυ καθήμεναι ἐπὶ τοῦ θρυφράκτου. Αὗαι μὲν τὸ πρόσωπον συνεσταλμένον δεικνῦσαι, ἔχει τὰς χεῖρας συμπεπλεγμένας καὶ συνεσφιγμένας ὡσεὶ ἔνθερμον τελοῦσαι προσευχήν· ἀληθῆς ἐστι πράγματι αὕτη θρηνῳδὸς (mater dolorosa). Ἐκείνη δὲ συγκαλύπτεται διὰ τῆς καλύπτρας αὐτῆς καὶ φαίνεται σπογγίζουσα δι' αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς. Τρίτη τίθησι τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας ὡσεὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ καταστείλῃ τοὺς ταύτης παλμούς. Πλησίον τῶν μορφῶν τούτων, αἵτινες ὡς ἐκ τοῦ βάθους καὶ τῆς ἐντάσεως τῆς τραγικῆς αὐτῶν ἐκφράσεως ἀνακαλοῦσιν εἰς μνήμην τὰς ἁγίας ἐκείνας γυναῖκας, αἵτινες ἐν ὁμίλῳ ἵσταντο παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἐσταυρωμένου ἔν τισιν εἰκόσι τῆς πρώτης ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, ὑπάρχουσιν ἄλλαι παρ' αἷς ἡ λύπη φαίνεται κατευνασθεῖσα ἤδη ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ αἵτινες φαίνονται μᾶλλον ὡς Μοῦσαι θελκτικαὶ καὶ ρεμβάζουσαι. Ὁ γλύπτης δὲν ἐλησμόνησεν οὐδεμίαν τῶν μορφῶν, ἅτινα λαμβάνει ἡ ἀνθρωπίνη ἀθυμία, οὐδεμίαν τῶν φάσεων τῶν ἀνθρωπίνων θλίψεων· τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ ἱστορία ἢ μᾶλλον τὸ ποίημα τῆς θλίψεως. Τοιουτοτρόπως πλεῖσται τῶν εἰκόνων τούτων, ἐκφραστικώτεραι μᾶλλον ἢ καλλίμορφοι, ἐμπεριοῦσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωσιν νεωτέρας μᾶλλον παραστάσεως ἢ ἀρχαίας, οὕτως ὥστε ἀναγκάζεταί τις νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ὅρον «ἀρχαῖος» ὑπὸ ἔννοιαν ἄγαν περιωρισμένην. Ὅσῳ περαιτέρω εἰσδύει τις εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τόσῳ περισσότερον καταπείθεται ὅτι εἶναι εὐρύτερον παρὰ πάντα προτεθέντα ὁρισμὸν αὐτοῦ. Ὡς ἡ μουσικὴ αἱ τῆς ἰχνογραφίας τέχναι ἔχουσι τοὺς ποικίλους αὐτῶν τρόπους, ἀντικρινομένους ἕκαστον εἰς διάφορον τάσιν τοῦ πνεύματος, εἰς διάφορον τρόπον τοῦ κατανοεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι τὸ κάλλος· ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ καλλιτεχνία, καίπερ ἔχουσα τὰς προτιμήσεις αὐτῆς, δὲν παρέλιπε νὰ δοκιμάσῃ οὐδὲ ἕνα τῶν τρόπων τούτων κατὰ τοιαύτην ἢ τοιαύτην στιγμὴν τοῦ μακροῦ αὐτῆς βίου, καὶ τοῦτο μετὰ παραγωγῆς ἀριστουργημάτων.

Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς λεπτομερείας θὰ ὑπελείπετο ἡμῖν νὰ ζητήσωμεν πολλὰ ζητήματα, προκαλούμενα ὑπὸ τῶν καλλιτεχνικῶν τούτων μνημείων. Ὁποία ἡ σχετικὴ ἐποχὴ καὶ ἡ πιθανὴ χρονολογία τῶν ὡραίων τούτων ἔργων, ὁποῖος ὁ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν τόπος καὶ πῶς ἐν Σιδῶνι εὑρέθησαν; Ἐπὶ πάντων τούτων τῶν σημείων οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν θὰ συμφωνήσωσιν ἐκ πρώτης ὄψεως. Ἡ περὶ τούτων ὅμως συζήτησις τότε μόνον δύναται ν' ἄρξηται ἐπωφελῶς ὅταν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ ἔχωσι πάντες πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν τὸ δημοσίευμα τοῦ Χαμδῆ βέη μετὰ τοῦ κ. Θεοδώρου Ῥαΐναχ, τὴν ἀφήγησιν τῶν ἀνασκαφῶν, τὰς φωτοτυπίας καὶ τοὺς χρωμογραφικοὺς πίνακας, οἵτινες θὰ συνωδεύσωσι τὸ ἔργον [1]. Ἂς εἴπωμεν ὅμως ὅτι ὁ κ. Ῥαΐναχ φαίνεται ἡμῖν κλίνων ἀρχαιοτάτας νὰ καταστήσῃ τὰς γλυφὰς ταύτας [1]. Ἐκ τούτου κλίνομεν καὶ ἡμεῖς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Ἀόριστος Σαρκοφάγος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τῶν τριῶν δὲν θὰ προθῶμεν ὅμως μέχρι τοῦ διατεθῆναι ὅτι ἀνάγονται εἰς τὸν Ε' αἰῶνα. Ἀναριβδόλως ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν μορφῶν τῶν κενταύρων ὑπάρχει εἰσέτι ἴχνος τῆς καλουμένης αὐστηρᾶς τέχνης· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τῶν μακρῶν πλευρῶν τῶν μνημείων τούτων καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς κεφαλαῖς τῶν ἀμαζόνων αἰσθάνεταί τις τὴν ἀπομίμησιν τοῦ ὕφους τοῦ Πραξιτέλους, οὗτινες ἔχομεν ἤδη ἰδέαν τινὰ ἀφότου ἐκτησάμεθα τὸν «Ἑρμῆν» τῆς Ὀλυμπίας.

Ἐν αὐτῷ κάλλιστα ἀναγνωρίζονται οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες ἡ κυματόεσσα κόμη, πρὸς τὰ ὀπίσω ἐρριμμένη, ὁ λίαν βεβυθισμένος ὑπὸ τὸ τῶν ὀφρύων τόξον ὀφθαλμός, τὸ μικρὸν διακρινόμενον κατώτερον βλέφαρον, τὸ τετράγωνον καὶ εὔσαρκον κατώτερον χεῖλος. Ἐξ ἄλλων σημείων ὡς ἐκ τῆς ὅλης διευθετήσεως τῶν ἁρμάτων ἀνακαλύπτεται ἡ ἐπιρροὴ τῶν γλυπτῶν τοῦ μαυσωλείου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, τοῦ Σκόπα καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Τὸν σαρκοφάγον τοῦτον ἀνάγομεν εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ τῶν «θρηνῳδῶν» ἔρχεται κατόπιν αὐτοῦ. Ὁ κ. Ῥαΐναχ συγκρίνει αὐτὸν πρὸς τὴν στήλην τῆς Ἡγησοῦς, ἥτερ ἀποθαυμάζεται ἐν τῷ Κεραμεικῷ τῶν Ἀθηνῶν. Βεβαίως, ὡς ἐκ τῆς σθεναροτέρας αὐτοῦ χροιᾶς, εἶναι πολλῷ μεταγενέστερος τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ αἰῶνος, χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐξεικονιζομένων σκηνῶν· ἂν τὸ σημεῖον τοῦτο ἔλιπε, τότε θὰ ἀπεπλανώμεθα ν' ἀναγάγωμεν αὐτὸν εἰς ἀρχαιοτέραν ἀποχήν. Ὁ γλύπτης ἀποτρέπεται ἐν αὐτῷ βαθυηδὸν ἐκ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων καὶ συνεσφιγμένας, πολλαπλασιάζει τὰ σχέδια καὶ ἀξιοῖ οὕτω συναγωνισμὸν μετὰ τοῦ ζωγράφου. Ἐν τῇ ἐκζητήσει τοῦ δραματικοῦ ἀποτελέσματος, ὅπερ ἐνεκροῦ προδίδεται, ὑπάρχει τι αὐτόθι μακρόθεν ἐξαγγέλον τὰ τῆς Περγάμου ἀνάγλυφα.

Κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα οἱ σαρκοφάγοι οὗτοί εἰσι πάντες ἀθηναϊκῆς προελεύσεως. Ὁ τὸ μνημεῖον τοῦ λυκίου τύπου καταρτίσας γλύπτης εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰς μετώπας τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἄλλας ζωοφόρους· ἐλευθέρως δ' ἐνεπνεύσθη ἐξ ἀμφοτέρων τούτων. Ὡς πρὸς τὰς «θρηνῳδοὺς» αὗται ἀναμμνήσκουσιν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς τὰς ἐπιταφίους στήλας τῶν Ἀθηνῶν· τὸ αὐτὸ ὑπάρχει αἴσθημα καὶ ἡ αὐτὴ κατασκευὴ ὑπὸ ἀλλοίαν διάταξιν. Ὁ Σαρκοφάγος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου. Περίεργον εἶναι νὰ γνωσθῇ συνεπείᾳ τίνων περιστάσεων αἱ μορφαὶ αὗται, κατὰ τὸν ἀττικὸν τύπον γεγλυμμέναι, κατέφυγον εἰς τὸ φοινικικὸν νεκροταφεῖον, ὁπόθεν ἐξήγαγεν αὐτὰς ὁ Χαμδῆ βέης. Ἢ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπάντησις θὰ στηρίζηται ἐπὶ μερικῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰκασιῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ὅρος «τυχαῖα φέρετραι», ὃν χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κ. Ῥαΐναχ, ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πολὺ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν μνημείων τούτων τοῦ Λυκίου Σαρκοφάγου, ἡ διακόσμησις τοῦ ὁποίου οὐδὲν περιλαμβάνει τὸ σχετιζόμενον πρὸς τὸ πρόσωπον ἢ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος. Δυσχερὲς τὸ ἀποδεχθῆναι ὅτι ὁ σαρκοφάγος ὁ καλούμενος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ τοῦ σατράπου δὲν ἐγλύφησαν ἐπίτηδες διὰ τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἔμελλον νὰ ὑπνώσωσιν ἐν αὐτοῖς τὸν τελευταῖον ὕπνον, ὁ εἰς διά τινα μακεδόνα στρατηγὸν καὶ ὁ ἕτερος διά τινα τῶν χαναναίων ἐκείνων ἡγεμόνων, οἵτινες, πρὶν ἢ ἔτι καταπτῶσι ὑποτελεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ προχωρῶσιν εἰς τὴν κελαιεινοτάτην τῶν ἠθῶν καὶ τῶν τεχνῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ συμβαίνει ἄρά γε ταῦτὸ καὶ διὰ τὸν σαρκοφάγον τῶν θρηνῳδῶν; Ἐκ πρώτης ὄψεως ἠδύνατό τις νὰ διστάσῃ πρὸς θετικὴν ἀπάντησιν· μία ὅμως λεπτομέρεια αἴρει πάντα δισταγμὸν καὶ ἐπὶ ταύτης ἐφιστῶμεν τὴν προσοχήν, ἐν μεῖ τῶν εἰκόνων τοῦ καλύμματος, ἐν ἐκείνῃ δηλονότι ἐν ᾗ παρίσταται ἡ νεκρικὴ συνοδεία. Αὐτόθι φαίνεται ἐπὶ ἅρματος, ὑπὸ δύο συρομένου ἵππων, κυκλοτερὲς ἐκ τῶν ἄνω φέρετρον καὶ ὅμως οὐδέποτε παρετηρήθη παραπλήσιαι παραστάσεις ἐπὶ τῶν μαρμάρων καὶ τῶν ἐζωγραφημένων ἀγγείων τῆς Ἑλλάδος. Αὐτόθι ὁ νεκρός, ἐπὶ κλίνης κείμενος καὶ ἀποκεκαλυμμένον ἔχων τὸ πρόσωπον, φέρεται μέχρι τοῦ τάφου. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο σημεῖον, ὅπερ εἰσήχθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου, δείκνυσιν ὅτι καὶ ὁ σαρκοφάγος οὗτος ἐγλύφη κατὰ παραγγελίαν διὰ τὸν ξένον ἡγεμόνα, δι' ὃν ἦτο προωρισμένος.

Οὐδὲν δυσχερέστερον τοῦ καθορίσαι μορφήν τινα διὰ τοὺς μὴ ἰδόντας ταύτην καὶ τοῦ ἐπιτυχεῖν, τῇ χρησιμοποιήσει τῶν λέξεων μόνον τῆς γλώσσης, τῆς ὑπ' αὐτῶν κατανοήσεως τοῦ πρωτοτύπου αὐτῆς χαρακτῆρος· καὶ τὸ ἐλάχιστον σχεδίασμα δύναται μεγάλως νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν περιγραφήν. Ἐντεῦθεν ὅμως ἓν εἶδος φιλοδοξίας ἔχομεν, νὰ διεγείρωμεν παρὰ πᾶσι τοῖς ἐνδιαφερομένοις ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς καλλιτεχνίας τὸν πόθον τοῦ νὰ γνωρίσωσι τὰ μνημεῖα, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος. Ἐν τῷ ἔργῳ, ὅπερ ἀγγέλλομεν, θὰ ἀνεύρωσιν λίαν ἐπιμεμελημένας εἰκόνας αὐτῶν, ὀφειλομένας εἰς τὰς ἀρίστας τῶν ἐν χρήσει σήμερον μεθόδων· αἱ εἰκόνες ὅμως αὗται εἶναι βεβαίως λίαν μικραί· ἡ δὲ φωτογραφία ὡς καὶ ἡ χαλκογραφία ἔχουσι τὰς ἀτελείας αὐτῶν, τὰς παραμορφώσεις καὶ λοιπά. Τὸ κάλλιστον εἶναι ἐν περιπτώσει εὐκαιρίας νὰ μεταβῇ τις εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς ταχείας ἀνατολικῆς ἁμαξοστοιχίας. Δὲν θὰ λυπηθῇ οὔτε τὰ χρήματα αὐτοῦ οὔτε τὸν κόπον, ἰδίᾳ ὅταν ἐπιχειρήσῃ τὸ ταξείδιον τοῦτο κατὰ τὸν ὡραῖον τοῦ ἀπριλίου μῆνα, ὅτε πέριξ τοῦ μουσείου ὡς καὶ ἐν τῷ Βοσπόρῳ καὶ ταῖς πριγκηπονήσοις τὰ ποικίλα δένδρα καὶ οἱ κύτισοι ἀναμιγνῦσι τὴν ζωηρότητα τῶν ροδοχρόων ἢ κιτρίνων ἀνθέων αὐτῶν πρὸς τὸ μέλαν τῶν κυπαρίσσων καὶ πρὸς τὸ ζωηρὸν χλωρὸν χρῶμα τῶν νέων φύλλων καὶ ὅτε πανταχοῦ περιέπτανται εἰς τὸν ἀέρα τὰ μύρα τῆς ἠνθισμένης ἀκακίας.

ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΛΑΙΔΗ ΜΠΕΤΤΗ — ΔΟΛΛΗ (ἡ ἀνεψιὰ αὐτῆς)

Α. Μπέττη. Λοιπὸν Δόλλη, κυανοῦν θὰ ἦναι ἡ πορτοκαλόχρουν;

Δόλλη. Ὦ, παρακαλῶ, θεία Μπέττη—ἠδυνάμην ἐγὼ νὰ ἐκλέξω τὸ χρῶμα.

Α. Μπέττη. Θεέ μου, τί παιδί! ἡ ἰδέα σου ἦτο πορτοκαλόχρουν.

Δόλλη. Πορτοκαλόχρουν! οὐδέποτε. Εἶπον μεταξωτὸν χρώματος ἠρανθέμου, πάντοτε δὲ θὰ φέρω ἓν, ἓν τῆς Νεαπόλεως μετ' αὐτοῦ.

Α. Μπέττη. Ἀγαπητή μοι Δόλλη, ὁπόσον παράλογος ἡ καλαισθησία σου. Ἀπέκαμα πλέον ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας, οὐδὲν θέλω νὰ γνωρίζω τὸ καλλιτεχνικόν. Φρονῶ ὅτι ὁ κόσμος ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ αὐτῶν. Ἀδυνατῶ νὰ φαντασθῶ πρὸς τί ἐφευρέθησαν.

Δόλλη (δειλημόνως). Νομίζω ὅτι μοὶ ἀρέσκουσιν οἱ καλλιτέχναι.

Α. Μπέττη (ὁμιλοῦσα τηλεγραφικῷ τῷ τρόπῳ). Ἀνοησία, παιδί μου, ἀνοησία. Καλλιτέχνης, ἁπλοῦς ἄνθρωπος, ἀνθρώπινος ὡς ἡμεῖς. Ζωγραφίζει ἢ συνθέτει ὃν τρόπον ὁ ἔχων τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κατέρχεται εἰς τὴν πόλιν. Πρὸς τί νὰ ὑπερυψῶμεν τὸν ἕνα καὶ ν' ἀγνοῶμεν τὸν ἄλλον. Ἠδυνάμην εὐχερέστατα νὰ ἐνδυσιάσθῶ ἐπὶ καθίσματι γραφείου ὡς καὶ ἐπὶ μακρᾷ ἰσχνῇ μορφῇ ἐπὶ ὑέλου, ὑποτιθεμένη ὅτι παρίστησι γυναῖκα. Ἴσως εἶναι γυνή—δὲν ἀρνοῦμαι τὴν ὕπαρξιν τοιούτων παραμορφώσεων—ἀλλὰ δὲν ὁμοιάζει ἐμέ.

Δόλλη. Ἀγαπητή, θεία Μπέττη, δὲν ὑποστηρίζω τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὁ κ. Λιγκφίλδ—.

Α. Μπέττη. Σιώπα! ἀγνοεῖς ὁποῖον διέπραξεν ἔγκλημα τὸ πλάσμα τοῦτο. Μετέβη εἰς συναναστροφὴν τῇ ἐσπέρᾳ τῆς χθὲς ἄνευ σοῦ. Ἐφοβεῖτο μήπως δὲν ἦτο ἡ θέσις ἀκριβῶς κατάλληλος διὰ κοράσιον. Ὁ κ. Λιγκφίλδ ἦτο ἐκεῖ.

Δόλλη. Δὲν βλέπω τὸ ἄτοπον τοῦ πράγματος. Ὁ κ. Λιγκφίλδ δὲν εἶναι κοράσιον.

Α. Μπέττη. Δόλλη! Οὐδέποτε εἶπον ὅτι εἶναι. Ἐγὼ συνείθιζα νὰ ἀφορῶ αὐτὸν γλυκύν, ἥρεμον, ἀπαλλαγμένον πάσης ὑπερηφανείας καὶ ἔχοντα συναίσθησιν τῆς θέσεως αὐτοῦ.

Δόλλη. Ὁποίας θέσεως; Μεγάλως προσέχει ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ κόσμῳ.

Α. Μπέττη. Ὁπόσον ἀσύνετος, ἀσύνετος ἀγαπητή μοι.

Δόλλη. Τίς ὁ ἀσύνετος;

Α. Μπέττη. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ Λιγκφίλδ.

Δόλλη. Λέγουσιν ὅμως ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι οἰκεία τῇ παραφροσύνῃ. ταύτης ὅμως ἴχνος δὲν ἀνευρίσκω ἐν αὐτῷ.

Α. Μπέττη. Ἐγὼ ὅμως ἀνευρίσκω. Χθὲς τὴν ἐσπέραν μοὶ ὡμολόγησε.

Δόλλη. Περὶ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἐνδιαφέρων ὅταν περιγράφῃ τὰς περὶ εἰκόνων σκέψεις αὐτοῦ;

Α. Μπέττη. Ὁ καθεὶς δύναται νὰ ἀντρώσῃ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τοῦ νὰ θεωρῆται μωρός, ἂν ἔχῃ τὴν σύνεσιν νὰ ὁμιλῇ ἀναλόγως.

Δόλλη (ἀπελπιστικῶς). Θὰ ἔχητε τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ εἴπητε περὶ τίνος ὡμίλησε;

Α. Μπέττη. Περὶ ἔρωτος, παιδί μου, περὶ ἔρωτος.

Δόλλη (ἐρυθριῶσα). Μήπως ἐρᾶται, θεία Μπέττη;

Α. Μπέττη. Μάλιστα· ὑπεροπτικός, ῥαδιοῦργος ἀγύρτης. Ἀλλ' ἐβράδυναμεν. Ἔξελθε, Δόλλη. Τί παρατηρεῖς τεθαμβωμένη: Θεέ μου, παιδί μου! ὁπόσον ὡχρὰ φαίνεσαι.

Δόλλη (κατὰ τὴν εἰς τὸ κατάστημα εἴσοδον). Θεία Μπέττη, τί ἐλέγετε;

Α. Μπέττη. Ἀδυνατῶ νὰ ἐνθυμηθῶ, ἀγαπητή μοι· μή με στενοχωρεῖς. Ὁ ἐγκέφαλος δὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τόσας ἐρωτήσεις. Παρακαλῶ, κυανοῦν μεταξωτόν. Εὐχαριστῶ. Κάθισε, Δόλη.

Δόλλη. Ἠρανθεμόχρουν θὰ ἦτο καλλιτεχνικώτερον.

Α. Μπέττη. Τὰ ἴδια πάλιν! μοὶ ὑπέμνησας ἐκ νέου τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον. Οὗτος εἶχεν ἔλθει καὶ εἶπεί μοι ὅτι ἦτο ἀψιθυμένος εἰς κόρην—ψυχικῶς ἠρώτησα ὁποίαν κόρην; Δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἐγίνωσκεν—ἐγὼ ὅμως ἠδύνθην ὅτι ἦτο μωρός, ἀλλ' ἡ εὐγένεια ἀπέτρεψέ με τοῦ νὰ εἴπω τοῦτο. Εὐχαριστῶ, ὡραῖον χρῶμα. Παρατήρησε, Δόλλη.

Δόλλη. Εἶναι τόσον λαμπρόν.

Α. Μπέττη. Ὡραῖον, ὑγιές, αἰσθητὸν χρῶμα. Δὲν φαίνεται ὡς νὰ ἦναι ἄλλο παρ' ὅ,τι εἶναι;

Δόλλη. Ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἴδω καὶ τὸ ἠρανθεμόχρουν.

Α. Μπέττη. Καλῶς. Εἰπέ μοι τί θέλεις.

Δόλλη. Παρακαλῶ, δείξατέ μοι ἁπλοῦν ὠχρὸν ἠρανθεμόχρουν ραδδωτὸν μεταξωτόν, τὸ πλατύτερον ἐξ ὅσων ἔχετε. Καλῶς, θεία. Λοιπόν, ἤρχισε πάλιν νὰ λέγῃ;

Α. Μπέττη. Καλή μου κόρη! Βεβαίως ἤρχισεν. Εἶπεν ὅτι ἦτο συμπαθητική—παρ' ὀλίγον δὲ θὰ ἠρώτων αὐτὸν τί ἐνόει. Τόσον ἀξιολάτρευτος—πᾶσαι δὲ εἶναι τοιαῦται—τόσον ζωηρὰ καὶ νέα—ὕδρις τοῦτο πρὸς ἐμὲ—τόσον γλυκεῖα καὶ πραεῖα—καὶ ὅλα αὐτὰ ἀνοησία. Προσεπάθησα νὰ διεγείρω τὸ ἐνδιαφέρον μου πρὸς τὴν—

Δόλλη (μετὰ λύπης). Τήν! ὁποία αὕτη;

Α. Μπέττη. Ἐνόμισα ὅτι περιέγραψε σχεδίασμά τι. Ὦ, ἰδοὺ τὸ μεταξωτόν.

Δόλλη (ὑπεγοητευμένη). Σχεδίασμα! Ἀ μάλιστα, αὐτὸ εἶναι τὸ χρῶμα.

Α. Μπέττη. Οὐχί, Δόλλη, δὲν εἶναι αὐτό. Δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω τοὺς ἀμφιῤῥέποντας χρωματισμούς. Ἂν τὸ χρῶμα δὲν δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ σαφῶς ὡς τοιοῦτο ἢ τοιοῦτο, ἐγὼ οὐναμαι. Δεῖξον, ἡμῖν παρακαλῶ, καὶ ἄλλο κυανοῦν.

Δόλλη. Ὦ, ἀγαπητή μοι θεία.

Α. Μπέττη. Δόλλη, ἐπιμένω!

Δόλλη. Λοιπόν, τί εἶπε περὶ τοῦ σχεδιάσματος τούτου;

---

1) «Βασιλικὴ Νεκρόπολις ἐν Σιδῶνι» ὑπὸ τοῦ Χαμδῆ βέη καὶ Θεοδώρου Ῥαΐναχ. Εἰς τόμος κειμένου εἰς 4ον καὶ ἓν λεύκωμα εἰς φύλλον ἐκ 50 περίπου πινάκων (ἐκδότης Λερού). Τὸ πρῶτον φυλλάδιον τῇ 24)5 ἀπριλίου. Τιμὴ διὰ τοὺς συνδρομητὰς 40 φρ. διὰ δὲ τοὺς μὴ τοιούτους 50 φρ.

1) «Οἱ σαρκοφάγοι τῆς Σιδῶνος ἐν τῷ μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως» (πρῶτον ἄρθρον) ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Καλῶν Τεχνῶν 1 φεβρ. 1892.

Α. Μπέττη. Ἀγαπητή μοι Δόλλη. Φαντάζεσαι ὅτι ἂν μοὶ ὡμολόγει τι περί τινος σχεδιάσματος, θὰ σοὶ τὸ ἔλεγον;

Δόλλη. Ὦ, λοιπόν, ὁποία ἦτο ἡ περὶ οὗ ὡμίλει;

Α. Μπέττη. Βεβαίως εἶπον ὅτι ἦτο ἀδύνατον. Εἶπον αὐτῷ ὅτι ἦτο θρασὺς καὶ ἀπηγόρευσα αὐτῷ νὰ ἔρχηται εἰς τὴν οἰκίαν.

Δόλλη. Τί; Διατί;

Α. Μπέττη. Σὲ παρακαλῶ, ὅταν ἀπαντήσῃς αὐτὸν ἐν τῷ μέλλοντι νὰ διακόψῃς πᾶσαν σχέσιν μετὰ τρόπου εὐγενοῦς καὶ ἐμπρέποντος εἰς κυρίαν.

Δόλλη. Διατί, ὀφείλω νὰ γινώσκω τὸ διατί.

Α. Μπέττη. Δόλλη! εἰς ἐμὲ λέγεις τὸ **ὀφείλω;**

Δόλλη. Συγχωρήσατέ μοι. Πολὺ λυποῦμαι. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐξηγηθῆτε;

Α. Μπέττη. Προέτεινε νά.—Ἀλλὰ διέταξα νὰ μ' ἐξαγάγητε κυανοῦν· πόσον ἀνόητοι εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι.

Δόλλη. Προέτεινε;

Α. Μπέττη. Ἐπεθύμει νὰ σὲ συζευχθῇ.

Δόλλη. Ἐμέ;

Α. Μπέττη. Μάλιστα, ἀγαπητή μοι. Ἐνόμισα ὅτι θὰ ἐξεδήλους ψρίκην. Ὀρθότατα. Ὁ θρασύς!

Δόλλη. Δὲν βλέπω ὅμως διατί νὰ ἦναι θρασύς. Τί εἴπατε ὑμεῖς;

Α. Μπέττη. Σοὶ εἶπον ἅπαξ, ἀγαπητή μοι. Εἶπον ὅτι θὰ παρατηρήσῃς, ὡς ἐγώ, ὅτι ἡ θρασύτης αὐτοῦ ἦτο ἀπαράμιλλος!

Δόλλη (φρέμουσα). Καὶ ἀπήντησεν;

Α. Μπέττη. Ὅτι ἂν οὕτως εἶχε, τότε πολὺ ἠπατήθη ὡς πρὸς τὰς περὶ σοῦ ἐλπίδας αὐτοῦ.

Δόλλη. Οὐχί, οὐχί· ἀδυνατῶ νὰ ὑποφέρω τοῦτο.

Α. Μπέττη. Νὰ ὑποφέρῃς τί;

Δόλλη. Τὸ—τὸ χρῶμα ἐννοῶ.

Α. Μπέττη. Εἶναι λαμπρὸν κυανοῦν.

Δόλλη. Καὶ τοιουτοτρόπως δὲν θὰ ἐπανίδωμεν—δὲν θὰ ἐπανίδω—αὐτὸν πλέον. Ἐκλέξατε ὅτι ἀρέσκει ἡμῖν, ἀδιαφορῶ.

Α. Μπέττη. Ἀγαθή μου κόρη. Ὀρθότατα. Ἡ καλαισθησία μου εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἰδικῆς σου. Κόψατε παρακαλῶ δώδεκα ὑάρδας. Διατί, Δόλλη, φαίνεσαι ὡς νὰ ἀπώλεσες πᾶν ἐνδιαφέρον.

Δόλλη. Ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πράγματα ἐκτὸς τῶν στολῶν καὶ τῶν χορῶν.

Α. Μπέττη. Ἀληθέστατα, ἀγαπητή μοι, πολὺ εὐαίσθητος εἶσαι. Ἀλλὰ πρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ περὶ αὐτῶν ἐνίοτε. Ἡ κοινωνία ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἤμεθα κεκαλυμμένοι. Ἀλλ' ἀγαπητή μοι πρὸς Θεοῦ τί ἔχεις; οἱ ὀφθαλμοί σου εἶναι πλήρεις δακρύων.

Δόλλη. Διερχόμενός τις μοὶ ἐπάτησε τὸν πόδα.

Α. Μπέττη. Πόσον ἀπρόσεκτος. Ταλαίπωρος κόρη μου. Εὐχαριστῶ, ἐτελειώσαμεν τὴν ἀγοράν. Ἐλθέ, Δόλλη. Ὦ, παρατήρησον. Πόσον βάναυσος! Ἴδοὺ αὐτός. Εἰς τὴν ἅμαξαν, Δόλλη, ἀφοχώρησον ταχέως καὶ μὴ παρατήρει αὐτόν. Λοιπόν, παρετήρησες;

Δόλλη. Οὐχί—Ἔβλεψα πρὸς τὰ κάτω. Ἠσχύνθην τὰ μέγιστα.

Α. Μπέττη. Ὀρθότατα. Εἰσελθε. Τί θεᾶσαι;

Δόλλη. Τὸ πενιχρὸν αὐτοῦ φόρεμα (ἀναλυομένη εἰς δάκρυα). Καὶ ἐγὼ νὰ ἦμαι τόσον πλουσία.

Α. Μπέττη. Τί ἔχεις, Δόλλη; Τί συμβαίνει;

Δόλλη. Ἐγώ—τίποτε, Ἔχω κεφαλαλγίαν. Παρακαλῶ, μὴ ἐνοχλεῖσθε. Οἱ ἄνθρωποι πάσχουσι κεφαλαλγίαν—καὶ καρδιαλγίαν καθ' ἑκάστην, ὁ δὲ κόσμος χωρεῖ πάντοτε ἐν τῇ αὐτῇ ὁδῷ.

Α. Μπέττη. Δόλλη, ἀτόπως σκέπτεσαι.

Δόλλη. Οὐχί. Μόνον λυποῦμαι.

Α. Μπέττη. Διατί, κόρη μου; Διατί;

Δόλλη (προσπαθοῦσα νὰ ἐπιδείξῃ χειῤίαμα ὑπὸ τὰ δάκρυα): Ὦ, μόνον διότι ἡ στολὴ θὰ ἦναι κυανόχρους, ἀντὶ νὰ ἔχῃ τὸ χρῶμα τοῦ ἠρανθέμου. Διατί ἄλλο ἀδύνατο νὰ λυπᾶται ἀσύνετος καὶ ἄσημος κόρη, οἷα ἐγώ; Ἂν ἐνεφορούμην βαθυτέρων αἰσθημάτων ὁ κόσμος ἐν ᾧ ζῶμεν θὰ μοῦ κατεγέλα. Μὴ ἐνοχλεῖσθε, θεία Μπέττη, τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι ἡ στολὴ θὰ ἀποτελέσῃ μεγάλην ἐπιτυχίαν.

Α. Μπέττη. Βεβαίως θὰ ἐπιτύχῃ. Ἀλλ' ἐφθάσαμεν εἰς τὸν οἶκον.

Δόλλη (μετὰ λύπης). Εὔχομαι νὰ ἠσθανόμην τόσην χαρὰν ὅσην καὶ ὅταν ἐξῆλθον (Ἀνέρχεται τὰς βαθμίδας, κλονιζομένη ὑπὸ τῶν λυγμῶν καὶ ἔχουσα κεκλιμένην τὴν κεφαλήν.

Α. Μπέττη (παρατηροῦσα αὐτὴν ὄπισθεν). Κρῖμα, κόρη μου. Ὁπόσον ἀνόητα εἶναι τὰ κοράσια. Καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ μίαν στολὴν τοῦ χοροῦ (ἀκολουθοῦσα τὴν ἀνεψιὰν αὐτῆς εἰσέρχεται εἰς τὸν οἶκον).

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΗΤΗΡ.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ὁ πόθος οὗτος τῆς ἀγάπης, ἡ ἀνάγκη αὕτη τοῦ νὰ εἶναι οὐ μόνον ἀντικείμενον ἀγάπης ἀλλὰ καὶ θωπείας ἀνησύχει τὴν Ὀδίλην, ἡ ὁποία ἐγίνωσκε πόσον ὁ βίος ἐν γένει στερεῖται θωπειῶν. Προσηνέχθη λοιπὸν πρὸς τὸν παῖδα μετὰ μεγίστης γλυκύτητος, μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ὁ Ἐδμόνδος τὴν αὐτὴν ἐξέφρασεν ἰδέαν, εἶπεν αὐτῷ ἄνευ μελαγχολίας.

— Δὲν εἶσαι δίκαιος Ἐδμόνδε. Μήπως ἡ ἀγάπη μου δὲν δύναται νὰ σὲ παρηγορήσῃ διὰ τὴν ὀλίγην ψυχρότητα τῆς ἄλλης προμήτορός σου;

— Ὦ! σύ μαμά, εἶσαι ἄγγελος! ἀνέκραξεν ὁ παῖς κρατούμενος ἐκ τοῦ τραχήλου αὐτῆς.

Ἡ σκέψις αὕτη καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι ἤγαγον αὐτὸν εἰς σημεῖον νὰ μισήσῃ τὴν ἐκ μητρὸς μάμμην αὐτοῦ, ἥτις, ὁμολογητέον, πολὺ ὀλίγον ἐφρόντιζε ν' ἀγαπηθῇ παρ' αὐτοῦ. Ὁ Ἐδμόνδος λοιπὸν ζηλότυπος ἐκ συνηθείας καὶ ἐκ κλίσεως φυσικῆς, ἔχαιρε πολὺ ἐπὶ τοῖς δυσαρέστοις αἰσθήμασιν, ἅπερ θὰ ἐγέννα παρὰ τῇ ἀδιαφόρῳ κ. Ρουβεραῖ ἡ ἀνάγκη ν' ἀποχωρισθῇ τῆς Ὑβελίνης, ἥτις θὰ εἰσήγετο εἰς παρθεναγωγεῖον. Κατὰ τὸ ἤμισυ ἐκ πειθοῦς καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ συνεπείᾳ τῆς παθητικῆς ἀφασίας, ἣν ὁ χαμβρὸς αὐτῆς ἠδυνάτει νὰ καταπολεμήσῃ κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ παρ' ἑαυτῇ τὴν Ὑβελίνην μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐκοινώνησεν. Ἡ καλὴ κυρία εἶχε θέσει εἰς ἐνέργειαν ὁλόκληρον τὴν διπλωματικὴν αὐτῆς ὀξύνοιαν καὶ λεπτότητα ὅπως ἀναβάλῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο.

Κατὰ πρῶτον προέβαλε τὴν ἡλικίαν. Μόλις ἡ μικρὰ ἦν δέκα ἐτῶν, τὸ δὲ ὑψηλὸν αὐτῆς ἀνάστημα προήρχετο ἐκ πρώρου ἀναπτύξεως! Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταπονηθῇ διὰ πολλῶν μαθημάτων, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου εἶχε πρώρον ἀνάπτυξιν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐλαφρὸς κατάῤῥους διέκοψε τὰ μαθήματα τῆς κατηχήσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τεσσαρακοστῆς καὶ ἡ Ὑβελίνη ἐκοῦσα ἄκουσα ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τρόπον ὥστε ἡ θρησκευτικὴ αὐτῆς ἐκπαίδευσις νὰ μὴ συμπληρωθῇ ἐγκαίρως.

Ἡ κορασὶς ὅμως ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς τὴν δεκατριετῆ ἡλικίαν καὶ ἑπομένως ἦν ἀδύνατος περαιτέρω ἀναβολή. Ὁ Ριχάρδος μετὰ φλέγματος ἀνήγγειλεν εἰς τὴν πενθερὰν αὐτοῦ ὅτι ἐὰν ἐμπόδιόν τι ἐπαρουσιάζετο ἀκόμη, ἦτο ἀπροφασισμένος νὰ εἰσαγάγῃ, ἄνευ ἀναβολῆς, τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς παρθεναγωγεῖον ἔνθα ὁ κατάῤῥους οὐδέποτε παρεμποδίζει τὴν τέλεσιν τῆς τελετῆς. Ἐδέησε λοιπὸν νὰ ὑποκύψῃ, ἐφ' ᾧ ἦλθεν εἰς Παρισίους ἔνθα ἐγκατεστάθη καὶ ἔνθα ἐγένετο ἡ τελετή.

— Γιαγιά, εἶπεν ὁ Ἐδμόνδος, θὰ δυσαρεστηθῆς πολὺ ὅταν χωρισθῆς ἀπὸ τὴν Ὑβελίνην;

Ὁ πατὴρ ὅμως, ἡ Ὀδίλη καὶ ἡ κ. Βρίς προσέβλεψαν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει μὲ τρόπον ἐπιτιμήσεως. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἔστη ἀπαθής. Ἕκαστος ἐγίνωσκεν ὅτι ἦτο τὸ φλέγον μέρος τοῦ ζητήματος. Ποία λοιπὸν ἰδέα, ὁποία ἔλλειψις λεπτότητος παρὰ τῷ παιδὶ ἐκείνῳ, τῷ συνήθως λεπτοτάτῳ! Ἀφ' ὅτου ὅμως ἔφθασε τὰ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἡ μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξις ἦν ἀκανθώδης.

— Ναί! ἀπήντησεν ἡ κ. Ρουβεραῖ ψυχρῶς. Διὰ τί ὅμως μ' ἐρωτᾶς; διότι πρέπει νὰ τὸ ἠξεύρῃς εἶναι πολὺς καιρὸς ποῦ ὡμιλοῦν.

— Ἠρώτησα, γιαγιά, διὰ νὰ μάθω ἐὰν πράγματι εἶναι ἀληθές, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐδμόνδος ἐν μεγάλῃ λεπτότητι, λοιπόν, ἀδελφίτσα μου, θὰ ἴδῃς καὶ σὺ τί θὰ πῇ νὰ εἶσαι ἐσωτερικὴ εἰς λύκειον. Τὸ παρθεναγωγεῖον, ὡς ὑποθέτω τοὐλάχιστον, δὲν εἶναι τόσον δύσκολον ὅσον τὸ ἰδικόν μου τὸ λύκειον, ὁπωσδήποτε ὅμως εἶναι ὀλιγώτερον εὐχάριστον παρὰ τὸ σπῆτι τῆς γιαγιᾶς.

— Ἐδμόνδε, εἶπεν ἡσύχως ἡ Ὀδίλη, διατί κάμνεις τὴν ἀδελφήν σου νὰ λυπῆται ἐν τοιαύτῃ μάλιστα ἡμέρᾳ;

— Δὲν βλέπω πῶς εἰμπορεῖ νὰ λυπηθῇ! ἀπήντησεν ὁ Ἐδμόνδος μετ' ἐνδομύχου εἰρωνείας, ἣν ἡ Ὀδίλη συνείθισε νὰ διακρίνῃ ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν εὐγενῆ ἔκφρασιν. Πρέπει νὰ περάσῃ κανεὶς ἀπ' ἐκεῖνο τὸ γεφύρι, ὅλοι ἐπέρασαν, καὶ ἐγώ . . .

— Θὰ μὲ κάμῃς νὰ μετανοήσω, υἱέ μου, διότι δὲν σὲ ἄφησα ἐσωτερικόν, εἶπε σοβαρῶς ὁ Ριχάρδος. Νομίζω ὅτι ὁ τρόπος τοῦ βίου τοῦ πατρικοῦ οἴκου εἶναι πολὺ ἐλεύθερος ὡς πρὸς σέ . . .

Ἐπὶ τούτῳ ἠγέρθησαν ἀπὸ τῆς τραπέζης καὶ οὐδεὶς ἔκαμεν ὑπαινιγμόν, ὁ πατὴρ ὅμως ἐλυπήθη. Αἱ τεταμέναι σχέσεις μεταξὺ τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἀποφεύγῃ οὐ μόνον πᾶσαν λεπτὴν εἰρωνείαν, ἀλλὰ πάντα περιττὸν διαπληκτισμόν, ἑπομένως οὐδὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπαρέσῃ αὐτῷ ὅσον παρομοία ἐπίθεσις. Τῇ ἐπαύριον, ἔλαβε τὸν υἱόν αὐτοῦ κατὰ μέρος καὶ ἀπηύθυνεν αὐτῷ δικαίας μὲν ἀλλ' αὐστηρὰς πως ἐπιτιμήσεις.

Τὸ ζωηρὸν τῆς φύσεως τοῦ Ἐδμόνδου καθέστα αὐτῷ ἀλγεινὴν πᾶσαν ἐπιτίμησιν. Ἐπὶ πλέον ἐγίνωσκεν ὅτι, κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκινεῖτο οὐχὶ ἐξ ἠθικοῦ λόγου ἀλλ' ἐκ σκέψεως καθαρῶς ἐξωτερικῆς καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας πηγαζούσης. Ὁ νεαρὸς ἀνὴρ περιεφρόνει τὴν διπλωματίαν καὶ τὰς πλαγίας ἐκφράσεις, συνήθεις ἐν τῇ ἡλικίᾳ αὐτοῦ. Ὑπὲρ πᾶν πρᾶγμα περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος, ἦτο δὲ ἕτοιμος πάντοτε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὰς θεωρίας αὐτοῦ μετὰ κτηνωδίας μὴ ἀποκρυπτομένης. Ἀπήντησε λοιπὸν εἰς τὸν πατέρα του ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, οὐδέποτε βεβαίως σκεπτόμενος νὰ ἐπικρίνῃ τι. Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὐτοῦ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὴν αὐστηροτέραν τῶν ἐπιτιμήσεων, ἃς ποτε ἔλαβεν.

— Ὑπῆρξα πολὺ καλός, εἶπεν ὁ Ριχάρδος ἐν τέλει. Ἡ γιαγιά σου σὲ ἐχαΰδευσε πολύ, ἡ μήτηρ σου Ὀδίλη πάλιν, ἐφέρετο μὲ τοσαύτην ἀγαθότητα ὥστε ἔπρεπε νὰ ἐρυθριᾷς, διότι δὲν εἶσαι ἄξιος αὐτῆς. Εὐτυχῶς ὅμως τὸ κακὸν δὲν εἶναι ἀθεράπευτον. Ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία θὰ τακτοποιήσῃ τὰ σφάλματα τῆς ἀνατροφῆς σου, διότι ὅταν ὑπάγῃς εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Ἁγίου Κύρου, θὰ εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ὑφίστασαι τὰς ἐπιπλήξεις ἄνευ δικαιώματος ἀντιλογίας . . .

Ὁ Ριχάρδος ἔστη ἀφεὶς ἐλλειπῆ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ.

— Ἀκόμη ὅμως δὲν εἶμαι ἐκεῖ, ὑπέλαβεν ὁ Ἐδμόνδος, οὐχὶ βεβαίως μετὰ προθέσεως προκλήσεως ἀλλ' ὁπωσδήποτε μετὰ θυμοῦ.

Ὁ Ριχάρδος ἠτένισε τὸν υἱόν του καὶ εἶπεν αὐτῷ μόνον·

— Κρημνίσου ἀπ' ἐμπρός μου.

Ὁ Ἐδμόνδος ὑπήκουσε καὶ μόνος μεταβὰς ἐφυλακίσθη ἐν τῷ κοιτῶνί του.

XIV.

Ἐξαιρῶν ἑκουσίως τὴν κ. Βρίς, ἡ ὁποία κατακρίνουσα τὸν Ἐδμόνδον θὰ κατέκρινεν ὅμως ὁπωσδήποτε καὶ αὐτόν, ὁ Ριχάρδος συνεκρότησε συμβούλιον μετὰ μάνης τῆς συζύγου του.

Ἡ περίπτωσις δὲν θὰ εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην σοβαρότητα ἐὰν τὸ πρῶτον ἐλάμβανε χώραν καὶ ἐὰν ὁ Ἐδμόνδος προώδευε καλῶς εἰς τὰ μαθήματά του. Δυστυχῶς εἰς ἅπαντα αὐτοῦ τὰ μαθήματα ἐχώλαινε συνεπείᾳ τῶν ἐλαττωματικῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ ἦν λίαν ἀτελής. Ὅταν ἤθελε νὰ ἐργασθῇ, εὐκόλως καθίστατο ὁ πρῶτος τῆς τάξεώς του, πρὸς μεγάλην ἀγανάκτησιν τῶν συνταξιωτῶν του καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν καθηγητῶν, οἵτινες μετὰ δυσαρεσκείας ἔβλεπον τὸν περιοδικὸν τοῦτον νικητὴν καταλείποντα ὀπίσω μαθητὰς ἐργαζομένους εὐσυνειδήτους καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Συνήθως ὅμως διετέλει εἰς μετρίαν πρόοδον.

Ὁ βίος λοιπόν, ὃν διῆγε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Ἐδμόνδος καίπερ παρακολουθῶν τὰ μαθήματα αὐτοῦ, ἦτο συχνάκις θυελλώδης. Ἀφ' ὅτου εἰς εἰδικὸν κυρίως ἠσχολεῖτο μάθημα, παρετήρει πόσον αἱ περιοδικαὶ ὀκνηρίαι καὶ ἡ κακὴ θέλησις ἐγέννων αὐτῷ δυσχερίας. Σταθερὰ θέλησις θὰ ὑπερενίκα τὰ ἐμπόδια ἐκείνα, μικρὰ ἐργασία συμπληρωματικὴ κατὰ τὰς διακοπὰς θὰ ἐπλήρου τὰ κενά. Ἦτο ὅμως ἀνάγκη θελήσεως, ὁ δὲ Ἐδμόνδος οὐδέποτε κατεπολέμει ἑαυτόν. Περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ διατελῇ πάντοτε δύσθυμος, δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν καθ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἐξαιρουμένης πάντοτε τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ὀδίλης, ὡς ἀπεκάλει αὐτὴν ἀφ' ὅτου ἡ λέξις μαμὰ ἐφαίνετο αὐτῷ ὡς ἀρμόζουσα τοῖς παισὶ μᾶλλον.

— Λοιπὸν τί φρονεῖς, ἠρώτησεν ὁ Ριχάρδος, ἀφοῦ ἀνέπτυξεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὅ,τι ἐσκέπτετο.

— Σκέπτομαι, φίλε μου, ἀπήντησεν ἡ νεαρὰ γυνὴ ὅτι πρέπει νὰ συγχωρήσωμεν εἰς χαρακτῆρα λίαν ἐγωιστικόν, πλήρη προτερημάτων καλῶν, ἐξαιρετικῆς γενναιοφροσύνης, ἀλλ' ὄστις καθωδηγήθη κακῶς. . . .

— Ἄ!!! ἀνέκραξεν ὁ Ριχάρδος, εἶναι σφάλμα μου ἐὰν δὲν καθωδηγήθη ὅπως ἔπρεπεν; Δὲν διῆλθον ἔτη ὁλόκληρα λυπούμενος . . . ἀλλὰ διατί νὰ ἐπανερχώμεθα εἰς τὰ αὐτά; Κατέκτησες τὴν καρδίαν τῆς μητρός μου, Ὀδίλη, μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς σὲ πλειότερον ἢ εἰς ἐμέ . . . Βεβαίως δὲν παραπονοῦμαι διὰ τοῦτο, ὁμολογήσαν ὅμως ὅτι εἶναι πως σκληρὸν δι' ἄνθρωπον, ἀπολέσαντα ἔν τινι μέτρῳ τὰ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ δικαιώματα ἕνεκα τῆς συζύγου του, νὰ βλέπῃ ἑαυτὸν κατακρινόμενον ὑπὸ τῆς μητρός του διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ κακόν, ὅπερ ἐγένετο παρὰ τὴν θέλησίν του. Μήπως καὶ σὺ τώρα, ἡ ὁποία ἐπαινεῖσαι καὶ θαυμάζεσαι πάντοτε παρὰ τοῦ υἱοῦ μου καὶ τῆς μητρός μου, θὰ μὲ κατακρίνῃς δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθην νὰ παρεμποδίσω;

Ὁ Ριχάρδος, δύσθυμος καταστὰς ἐκ τῶν δυσχερειῶν τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, εἶχεν εἰπεῖ πλείω τῶν ὅσων ἤθελε νὰ εἴπῃ. Παρετήρησεν ἀμέσως ὅτι οἱ λόγοι του ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶσι προσβλητικοὶ ὑπὸ τῆς συζύγου του καὶ ἑπομένως προσέθηκεν.

— Συγχώρησόν με σὲ παρακαλῶ διότι πράγματι καθὼς γινώσκεις ἔπαθα πολλὰ καὶ δὲν ἠξεύρω ποῦ νὰ στραφῶ. Ἡ κόρη μᾶς φεύγει διὰ παντός, νομίζω, καὶ ὁ υἱός μου φαίνεται ὅτι οὔτε μὲ ἀγαπᾷ οὔτε μὲ ἐννοεῖ! Εἰς τοιαύτας περιστάσεις, Ὀδίλη μου, ἔρχομαι νὰ ζητήσω ἐν σοὶ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν παρηγορίαν, ἣν πάντοτε εὗρον . . . Μοὶ ὡμίλεις περὶ διευθύνσεως τῆς ἀνατροφῆς του! . . . ἔκαμα ἄσχημα, παρεφέρθην καὶ πιστεύω ὅτι θὰ μὲ συγχωρήσῃς διότι εἶσαι πολὺ καλή.

Ἠσπάζετο μετὰ τρυφερότητος τὴν χεῖρά της διὰ τοῦ πιστοῦ ἐκείνου τῶν νεανικῶν ἡμερῶν βλέμματος. Τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ὑπενθύμιζε τῇ Ὀδίλῃ πολλὰ παρελθόντα πράγματα, καλὰ καὶ ἀντίθετα, μέχρι τοσούτου βαθμοῦ μάλιστα ὥστε ἐπεθύμει νὰ ἠδύνατο ν' ἀποστρέψῃ τὸ ἑαυτῆς βλέμμα ὅπως ἀποκρύψῃ ἐκ τοῦ συζύγου της τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα ἠσθάνετο ῥέοντα. Περιωρίσθη λοιπὸν εἰς τὸ νὰ ὑπομειδιάσῃ αὐτῇ, καὶ διὰ χειρονομίας θαυμαστῆς ἐσπόγγισε τὰ δάκρυα, ἅπερ κατέβρεχον τὰς μακρὰς βλεφαρίδας τῶν ὀμμάτων τῆς συζύγου του.

— Ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ θ' ἀνταγαπώμεθα πάντοτε Ὀδίλη; Συνεμερίσθημεν πολλὰς θλίψεις καὶ εὐτυχίας εἰς τρόπον ὥστε

ἡ ἀμαιβαία ἐκτίμησις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασθενήσῃ. Τὸ πιστεύεις;

Ἐπεθύμει καὶ ἐκείνη νὰ τὸ πιστεύῃ ἑπομένως προσεπάθησε νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ περὶ τούτου.

— Τότε λοιπὸν τί πρέπει νὰ κάμωμεν; ἐξηκολούθησεν ὁ Ριχάρδος. Πῶς νὰ διευθυνθῶμεν ἀνὰ μέσων τῶν δύο σκοπέλων, τοῦ Ἐδμόνδου, ὅστις εἶναι δυσάγωγος καὶ τῆς Ὑβελίνης, ἡ ὁποία καθ' ἑκάστην ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μᾶς διαφεύγει;

Ἡ Ὀδίλη ἐσκέπτετο. Ἐξαίφνης μειδίαμα σχεδὸν πονηρὸν ἐφαίδρυνε τὸ σοβαρὸν καὶ ὡραῖον αὐτῆς πρόσωπον.

— Θέλεις νὰ σὲ συμβουλεύσω; ἠρώτησε· λάβε ὑπ' ὄψει ὅτι μοὶ ἐζήτησες συμβουλήν. Μὲ δίδεις τὸν λόγον σου νὰ τὴν ἐκτελέσῃς ὅσον καὶ ἂν σοὶ φανῇ παράδοξος;

— Ἐὰν μόνον παράδοξος εἶναι, ἀναμφιβόλως . . . Ἴδωμεν.

— Πρέπει . . . νὰ μὴ πηδήσῃς ὅμως σὲ παρακαλῶ! Πρέπει νὰ περάσωμεν τὰς δικοπάς ἐν τῷ μεγάρῳ Ρουβεραί.

— Ἐν Ρουβεραί; ἀνέκραξεν ὁ Ριχάρδος ὁλοσχερῶς ἐκπλαγείς. Νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ στόμα τοῦ λύκου;

— Ὄχι φίλε μου ἀλλ' εἰς τὸ μέσον, εἰς αὐτὴν τὴν καρδιὰν τοῦ φρουρίου, ὅπερ δὲν εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό.

— Μὲ τὸν Ἐδμόνδον;

— Βεβαιότατα!

— Διὰ νὰ μάθῃ ἡ κ. Ρουβεραὶ ὅλας τὰς ἐσωτερικάς μας δυσκολίας, διὰ νὰ χαίρεται βλέπουσα πόσον κόπον μᾶς προξενεῖ ὁ υἱός μου;

— Ὄχι, ἀλλὰ διὰ νὰ εὑρίσκηται εἰς διηνεκῆ σχέσιν ὁ Ἐδμόνδος μετὰ τῆς ἀδελφῆς του τὴν ὁποίαν μύλις γινώσκει καὶ μετὰ τῆς ὁποίας οὐδέποτε εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀνταλλάξῃ δύο λόγους ἐν ἀδελφικῇ οἰκειότητι. Διὰ νὰ ἀναγκασθῇ νὰ ὑπόκηται εἰς τὴν τάξιν οἰκίας ἡ ὁποία δὲν εἶναι οὔτε Λύκειον οὔτε ἡ πατρική του οἰκία, διὰ νὰ διαφύγῃ τὰς παρατηρήσεις τῆς μάμης του κ. Βρίς αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸ μόνον πλεονέκτημα νὰ τὸν καθιστοῦν ἔξω φρενῶν . . .

— Ἀγνώμων υἱός! ἐψιθύρισεν ὁ Ριχάρδος.

— Ὄχι ἀγνώμων, εἶπεν ἡσύχως ἡ Ὀδίλη, ἀλλὰ πεισματωθείς . . . πρὸ ὀλίγου Ριχάρδε εἶπες, ὅτι καὶ σὺ εἶσαι ἀπηυδισμένος ἐνῶ μάλιστα ἔχεις χαρακτῆρα ἀνώτερον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Ριχάρδος παρετήρησε τὴν σύζυγον αὐτοῦ μετὰ βλέμματος διαμαρτυρίας ἐπὶ τοῖς ἐπαίνοις, ἐν τούτοις ἠσθάνθη σφόδρα τὴν ἡδύτητα τοῦ ἐπαίνου.

— Θέλεις λοιπόν, ἐξηκολούθησεν ἡ Ὀδίλη, νὰ μὴ αἰσθάνεται τὰς ἐπιπλήξεις αἱ ὁποῖαι βεβαίως εἶναι βάσιμοι, ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον ἀλγειναὶ ὅσῳ ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ δὲν συνείθισε ποτὲ νὰ ἀκούῃ τοιαύτας ἐκ τοῦ στόματός σου;

— Ὁμιλεῖς ὡς Θεά, Ὀδίλη, εἶπεν ὁ Ριχάρδος μειδιῶν. Διατί νὰ μὴ γείνῃς δικηγόρος; Θὰ ἐκέρδιζες ὅλας τὰς δίκας. Ἀλλὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς Ρουβεραί . . . Καὶ πρῶτον πάντων θὰ εἶναι ἀνυπόφορον βάσανον διὰ σέ . . .

— Διατί;

— Ἡ κυρία Ρουβεραὶ κέκτηται ἐν τῇ ἐντελείᾳ τὴν τέχνην νὰ πλήττῃ εἰς τὸ ἀσθενὲς σημεῖον, σὺ δὲ ἔχεις πολλὰ τοιαῦτα.

— Μὴ φοβῆσαι ποσῶς διὰ τοῦτο δὲν ἔχω ἐγὼ ἀσθενῆ σημεῖα τὰ ὁποῖα νὰ γνωρίζῃ ἡ λαμπρὰ αὐτὴ κυρία. Ἠξεύρεις Ριχάρδε ὅτι θὰ ἦτο ἡ μᾶλλον ἀξιάγαστος γυνὴ τοῦ κόσμου ἐὰν δὲν ἦτο προμήτωρ τῆς Ὑβελίνης;

— Τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγώ! ἐπὶ πολὺ καὶ ἐγὼ ἐσκέφθην τὸ αὐτό. Τὸ δυσκολώτερον ὅμως καὶ τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεσαι νὰ ἐννοῇς εἶναι νὰ κατορθώσωμεν νὰ προσκληθῶμεν ὑπὸ τῆς κ. Βρίς.

— Εἶναι ἁπλούστατον. Προσκαλεῖς σὺ πρῶτος τὴν κ. Ρουβεραὶ νὰ ἔλθῃ μὲ τὴν Ὑβελίνην νὰ περάσῃ τὸ ἔαρ εἰς Πινόν. Ἡ κ. Ρουβεραὶ δὲν θέλει ποσῶς νὰ ταράσσηται καὶ ἔπειτα δὲ δὲν θὰ θελήσῃ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συζήσῃ ἐπὶ δύο ὅλους μῆνας μετὰ τῆς κ. Βρίς. Πιστεύεις ὅτι αἱ δύο γραῖαι δὲν ἔχουν πλέον ἀναμεταξύ των τὰς αὐτὰς σχέσεις;

— Καὶ ἄλλοτε ὅταν αἱ σχέσεις των ἦσαν καλαί, εἶπεν ὁ Ριχάρδος, οὐδέποτε ἡ μία ἔμεινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ἄλλης ἐπὶ εἴκοσι τέσσαρας ὥρας. Λέγε λοιπόν, ἐξακολούθει.

— Προσκαλοῦμεν λοιπὸν ἡμεῖς καὶ μᾶς ἀρνοῦνται, ἐπιμένετε τότε σεῖς λέγοντες ὅτι εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ γνωρισθοῦν ὀλίγον τὰ παιδιὰ καὶ ἐκ λεπτότητος προσφέρεσθε νὰ ἀφήσετε τὸν Ἐδμόνδον μόνον μετὰ τῆς ἀδελφῆς του διὰ νὰ μὴ ἐπιβάλῃς τὴν παρουσίαν καὶ ἡμῶν.

— Ἄ! θαρρῶ πῶς ἀκούω τὴν ἀπελπιστικὴν κραυγὴν τῆς κ. Ρουβεραί! εἶπεν ὁ Ριχάρδος ἐν ἐκτάκτῳ εὐαρεσκείᾳ.

— Τότε σὺ μὲ μεγάλην συγκατάβασιν προσφέρεσαι νὰ ἐπιβλέπῃς ἐκ τοῦ πλησίον τὸν υἱόν σου· ἡ κ. Ρουβεραί, ἡ ὁποία εἶναι λίαν λεπτὴ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, σὲ προσκαλεῖ, καὶ σύ, φυσικῷ τῷ λόγῳ, δέχεσαι καὶ διὰ τοὺς δύο μας . . .

— Διὰ τὸ ὁποῖον θὰ λυσσάξῃ, εἶπεν ὁ Ριχάρδος ὡς ἐν συμπεράσματι, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς λεπτότητος δὲν θὰ θελήσῃ ν' ἀρνηθῇ!

— Καὶ ἡ κόρη σου θὰ προσκαλληθῇ εἰς σέ, εἶπεν ἡ Ὀδίλη σοβαρῶς μειδιῶσα καὶ ἐν ἐκφράσει ὑπερηφάνου τρυφερότητος, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συζήσῃ μετὰ σοῦ χωρὶς νὰ σὲ ἀγαπήσῃ. Ἄ! Ριχάρδε, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θὰ προσδράμῃ μόνη πρὸς σὲ διὰ νὰ σὲ περιβάλῃ τὸν τράχηλον καὶ διὰ τῶν δύο βραχιόνων της καὶ σὲ διηγηθῇ μυστικόν, τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν θὰ ὑπάρχῃ γυνὴ εὐτυχεστέρα ἐμοῦ!

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐφηρμόσθη. Τὰ πάντα ἐγένοντο ὡς προέβλεψεν ἡ Ὀδίλη. Ἡ κ. Ρουβεραί, ἐκτὸς ἑαυτῆς, ἀλλὰ λίαν λεπτὴ καὶ ἀπὸ μηνὸς οὐδὲν ἀποδεικνύουσα τῶν ἐν αὐτῇ κοχλαζόντων αἰσθημάτων, προητοίμασε δωμάτια κατάλληλα διὰ τὸν κύριον καὶ τὴν κυρίαν Ριχάρδου. Ἡ κυρία Βρίς, μήτηρ, προσκληθεῖσα ἠρνήθη νὰ καταλίπῃ τὸ Πινόν, λέγουσα ὅτι αἱ δύο ἐξοχαὶ ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων, τοῦτο δὲ θὰ ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ βλέπῃ καθ' ἑκάστην τοὺς ἐγγόνους αὐτῆς.

Ὁ Ζαφφὲ ἤρξατο λαμβάνων σοβαρώτατον ὕφος, ἐγήρασκεν, ὁ καλὸς ὑπηρέτης, τὰ δὲ ἔτη καθίστων αὐτὸν μεμψίμοιρον. Ἐκεῖνος δὲν προσεκλήθη καὶ ἑπομένως κατ' ἀρχὰς ἐθεώρησε τὴν παράλειψιν ταύτην ὡς προσβολήν, εἶτα ὅμως μετέβαλε γνώμην, σκεφθεὶς ὅτι διαμονὴ ἐν Ρουβεραὶ θὰ ἦτο δι' αὐτὸν ἀνυπόφορος βάσανος. Οἱ ὑπηρέται ἦσαν πάντες ἐν Ρουβεραὶ καλῶς δεδοκιμασμένοι. Ἀπὸ τοῦ ἐπιστάτου τῆς τραπέζης μέχρι τῆς ἐσχάτης ὑπηρετρίας τοῦ μαγειρίου, πάντες ἦσαν ἄριστης συμπεριφορᾶς καὶ ἡσυχώτατοι, ὅπερ πολλάκις εἶχεν ἀπελπίσει τὸν φύσει ζωηρὸν χαρακτῆρα τοῦ Ζαφφέ.

— Ὡς ὑπηρέται, ἔλεγεν εἰς τὴν συνήθη ἔμπιστον αὐτοῦ Ὀδίλην, εἶναι ἀμίμητοι, καὶ δὲν ἔχει κανεὶς νὰ εἰπῇ τίποτε, θὰ προετίμων ὅμως νὰ ζῶ εἰς ἕνα ἄχοῦρι παρὰ νὰ ἔχω καθ' ἡμέραν νὰ κάμω μ' αὐτούς!

Ὁ Ζαφφὲ λοιπὸν ἔμεινεν ἐν Πινόν, ὁπόθεν εἶχε τὴν εὐχαριστησιν νὰ συνοδεύῃ τὴν κ. Βρὶς ἀνὰ πᾶσαν ἐπίσκεψιν αὐτῆς. Ὀλίγον ὁ ἀήρ τῆς Ρουβεραὶ ηὐχαρίστει αὐτὸν διεγείρων ἐν αὐτῷ τὰς τῆς ἐπικρίσεως αἰσθήματα, ὡς τὸ σίναπι διεγείρει τὴν ὄρεξιν. Μεῖ τῶν ἡμερῶν εἶπεν εἰς τὴν κυρίαν αὐτοῦ.

— Ὅταν βλέπω κυρίους τόσον καθὼς πρέπει,—διότι ἡ κυρία θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶναι ὑπηρέται ὡς ἐμὲ ἀλλὰ κύριοι—καὶ ὅταν ἡ ἐργασία αὐτῶν ἦναι ἀπαρόμιλλος, σκέπτομαι μόνος μου ὅτι καλλίτερον εἶναι νὰ ἦμαι ὡς εἶμαι ὑπηρέτης παρὰ ὅπως εἶναι αὐτοί.

(Ἀκολουθεῖ).

Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΕΟΛΟΓΟΥ.